AGENCY FOR MOBILITY AND EU PROGRAMMES

Co-funded by the Erasmus+ Programme of the European Union

Проект
“Еко градини во нашите детски градинки”

2018-1-HR01-KA201-047502

Прирачник за воспитувачи од предучилишна возраст

Како практично да се пристапи кон проблематиката за повторно користење и компостирање на цврстиот отпад

WWW.ECOGARDENS.EU

ПОГЛАВЈЕ 1. ГЕНЕРАЛЕН ПОГЛЕД НА ПРЕДИЗВИЦИТЕ ОД ЕНОРМНОТО ПРОИЗВОДСТВО НА ЦВРСТ ОТПАД СО КОИ СЕ СООЧУВА ЧОВЕШТВОТО

I.1ВОВЕД- ПРОИЗВОДСТВО НА ЦВРСТИОТ ОТПАД- ГЛАВЕН ПРЕДИЗВИК СО КОЈ СЕ СООЧУВА ЧОВЕШТВОТО

I.1.1 Отпад- од каде доаѓа?

Можеме да кажеме дека **отпад** е супстанца или предмет од кој човекот кој го произвел сака да се ослободи. Честопати отпадот го гледаме само во кантата за отпадоци и не не загрижува многу, но всушност **отпадот е многу сериозен проблем за планетата**. Зошто?
Во природата концептот за отпад не постои. Всушност, во биолошкиот циклус се што е отстрането од еден организам претставува ресурс за друго живо суштество, па поради тоа ништо не се уништува туку се трансформира. Мртвите организми, животинскиот измет или остатоците од растенијата се дефинираат како органски отпад и се употребуваат како храна за видови на организми кои се познати како декомпостери, кои го трансформираат овој органски отпад во значаен ресурс и поради тоа се многу важни.
Се до последниот век,човекот се однесувал слично како природата. Особено во фармерското општество, поради недостиг на ресурси се било искористувано и ништо не било фрлано како отпад се додека може да му се најде некоја корист.
Развојот на индустриската револуција и зголемувањето на добра кои се воведувале во општеството исто така резултирало со зголемена потрошувачка, а од таму и со зголемување на количината на отпад. Всушност во сегашниот социјален и производствен модел по искористувањето на материјалот и енергијата од природата заради производство на добра, следи процес на производство на отпад. Отпадот не е само органски како што беше случај во пред индустриското општество, туку и неоргански (како што е пластиката) и честопати останува во природата за долг временски период без да биде ресурс или храна за некој друг жив организам.
Ова наведува на две работи:

- Прво целиот отпад е произведен од нас за време на нашите дневни активности, како и од индустриите кои произведуваат производи за широка потрошувачка,но исто така
- Не постојат чистачи кои можат да повторно да употребат голем дел од нашиот отпад, па поради тоа истиот се акумулира во големи количини. Човештвото е во потрага по решенија за овој проблем.

Отпадот во прединдустриското општество...

Иако и во минатото луѓето произведувале помала количина на отпад, проблемот со тоа каде да се складира отпадот постоел уште во тоа време. Се што не можело да биде рециклирано или реупотребено честопати било исфрлано на патиштата со огромни последици по здравјето на луѓето. Како алтернатива на овој начин, отпадот бил пален или закопуван под земјата надвор од населените места, што придонело до формирање на првите складишта за отпад. Во античко време отпадот бил многу по различен од денешниот. Целокупниот отпад бил претежно органски и главно го сочинувале производи кои биле отстранувани од работилници и кујни, човечки и животинкси отпад, трупови и нивни остатоци.

… отпад во потрошувачкото општество

Голема промена настанала во втората половина од XIX век. Со индустриската револуција започнала интензивна експлоатација на ресурсите. Индустриите започнале со масовно производство на добра, кои биле многу поекономични од оние кои биле рачно изработени од занаетчиите и со тоа многу по достапни до секој поединец. Наскоро луѓето преминале од штедливо и полу земјоделско општество во индустриско потрошувачко општество при што ги присвоиле предметите за еднократна употреба како нивен стил на живот. Од пред неколку децении, предметите повеќе не се поправаат, ниту пак се реупотребуваат бидејќи многу лесно можат да се заменат со нови. Како резултат на ова се појавува многу поголема количина на отпад од капацитетот на планетата истиот да се складира, што претставува негативен симбол за богатство и благосостојба. Со почетокот на индустриската ера и видот на отпад е променет. Покрај зголемените количини на стакло, метал и органски отпад, новите материјали како што е пластиката, се појавиле, а истите не се биоразградливи и остануваат во околината многу долго време.

I.1.2. Урбан Цврст Отпад- дефиниција

Отпадот што секојдневно го произведуваме се дефинира како Урбан Цврст Отпад (УЦО) и е составен од сите работи кои ги отстрануваме во текот на дневните активности. Секој друг отпад е дефиниран како специјален отпад, кој е составен од отпадот при индустриски активности, работилници, болници и сл. За да можеме да го упростиме начинот на собирање отпад, УЦО е поделен во фракции во зависност од составот. Ова се главните шест категории:

- Материјали кои се рециклираат (хартија, пластика, стакло и сл);
- Материјали кои се компостираат (остатоци од кујна, од градинарство и сл);
- Гломазни материјали (мебел, и сл);
- Трајна стока, отпадна електрична и електронска опрема (компјутери, телевизори, фрижидери и сл);
- Опасен урбан отпад (батерии, лекарства, акумулатори и сл);
- Останато (се што не е класифицирано во претходните категории)

Што има во нашиот смет?

Сите лименки, шишиња и хартија кои ги фрламе можат да се рециклираат во нови работи. Дрвото, храната и отпадот од дворовите можат да се компостираат. Ова ги претвара во здрава почва која е погодна за растење на растенијата.

Погледнете во вашиот смет и проверете дали некои работи можат да бидат рециклирани, компостирани или реупотребени наместо да бидат фрлени засекогаш во депонија.

Може да се рециклира	Може да се компостира
Лименки	Листови
Шишиња	Трева
Пластични туби	Гранки
Хартија	Остатоци од храна
Картони	

I.1.3. Колку отпад навистина произведуваме?

Производството на општински цврст отпад **(ОЦО=цврст отпад)** по глава на жител е зголемено од 4.48 фунти на ден во 2015 на 4.51 фунти по жител на ден во 2017 година. Генерирањето на ОЦО по глава на жител го достигна врвот во 2000 година. Хартијата и производите од картон го составуваат најголемиот процент од сите материјали во цврстиот отпад,односно 25 %.
Отпадоците од дворовите ја сочинувале четвртата најголема категорија, приближно околу 35,2 милиони тони, односно 13,1 процент од вкупниот отпад во 2017. Споредено со 1990 година тие биле 35 милиони тони, а претставувале 16,8 проценти од вкупниот отпад. Овој пад во собирањето на отпад од дворни исечоци од 1990 год најмногу се должи на државните закони кои ги обесхрабрувале луѓето да го носат овој отпад во депонија, како и мерките за ограничување на изворите за отпад како што се компостирање и оставање на косената трева во дворовите.
Во 2017, отпадот од пластика бил 35,4 милиони тони, односно 13,2 проценти од вкупниот отпад. Ова значи дека имало зголемување од 4 милиони тони во периодот од 2010 до 2017 година, и најголем дел бил од цврста стока, пакувања и обвивки. Собирањето на пластичен отпад пораснал од 8,2 проценти во 1990 година на 13,2 проценти во 2017 год. Во последниве пет години процентот на собирање на пластичен отпад исто така е во пораст.
Во 2017 година 2,8 милиони тони на отпад од електрични апарати за широка потрочувачка бил собран, што претставува помалку од 2% од вкупниот цврст отпад. Овој електричен отпад го сочинуваат производи како телевизори, видео рекордери, ДВД плеери, видео камери, стерео системи, телефонска и компјутерска опрема.

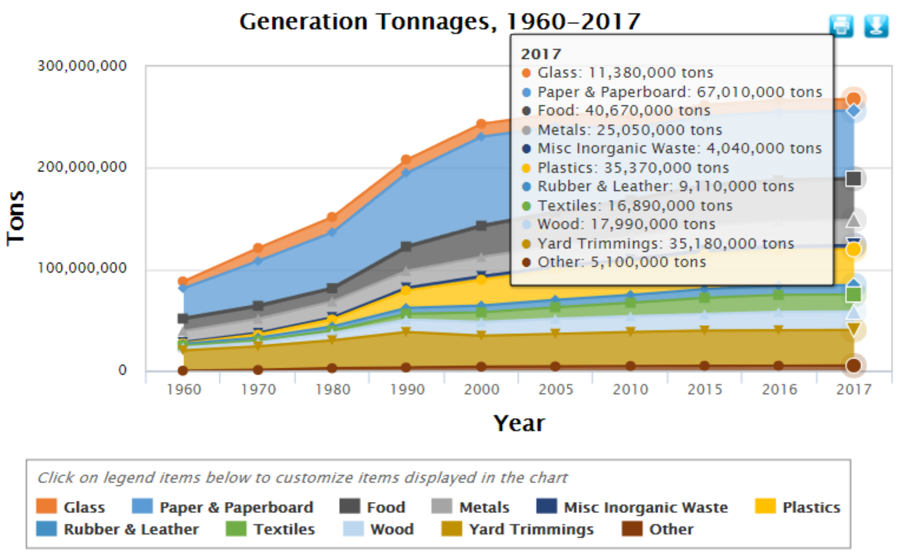

I.1.4. Предизвици со кои треба да се соочиме

Како да ја намалиме количината на отпад

Трите Р (редуцира, реупотребува и рециклира) не учат како на нов начин да размислуваме за отпадот за да ја заштитиме планетата.

Лим, алуминиум, пластика и други материјали во светот ги има само во одредени количини кои можеме да ги употребиме за да направиме производи. Ако сите редуцираме, реупотребуваме и рециклираме можеме да помогнеме да се зачуваат овие ресурси.

Редуцира

Ова "Р" значи да не го ни започнуваме создавањето на отпад. Понесете ручек во пакување што може да се реупотреби или рециклира, како на пример кутија за ужина.

- Компостирајте ги остатоците од храна во корпи за црви.
- Избегнувајте производи за една употреба. Наместо да користиме производи за една употреба и да го фрлиме, подобро да употребуваме пелени и марамчиња од ткаенини, вистински крпи, батерии кои се полнат, чинии, чашки и прибор за повеќе употреби.

Реупотреба

Ова "Р" значи да употребуваме еден производ повеќе пати отколку да го фрламе или рециклираме.

- Користете остатоци од хартија за уметнички проекти.
- Реупотребете хартиени кеси, украсна хартија или весници како обвивки за книги.
- Направете продажба во дворот или донирајте облека и играчки доколку веќе не ви се потребни.
- Направете кутија за реупотреба во училницата за моливи,пенкала, папки или други работи кои може уште да се употребуваат.
- Искористете ги и двете страни од листот хартија пред да го рециклирате.

Рециклира

Ова "Р" значи од нешто старо да направиме нешто ново. На пример од лименката од испиениот сок во фабриката ќе се направи алумниумска палка за бејзбол. Или од пластиката од пакување млеко може да се направи јакна.

Загадување на површинските води

Отпадот што завршува во водата негативно ја менува хемиската структура на водата.Технички ова се нарекува загадување на водата. Ова влијае на целиот екосистем кој постои во водата. Исто така е штетно и за животните кои ја пијат оваа загадена вода.

Загадување на почвата

Штетните хемикалии кои навлегуваат во почвата (контаминатори) можат да им наштетат на растенијата кои ги впиваат истите преку нивните корени. Доколку луѓето јадат храна од растително и животинско потекло која била во контакт со ваква загадена почва, може негативно да се одрази по нивното здравје.

Исцедок

Течноста која се формира како водени бразди околу контаминирани области се вика исцедок. Ова е многу штетна мешавина од хемикалии која може да предизвика огромни штети доколку навлезе во површинските води, подземните води или во почвата.

Загадување

Лошото раководење со отпадот може да резултира со загадување на почвата и воздухот и да предизвика респираторни проблеми или други несакани ефекти по здравјето ако овие контаминатори се апсорбираат од белите дробови во другите органи на телото. Како да го намалиме отпадот.

Општинска благосостојба

Секој сака да живее и да посетува места кои се чисти и здрави. Град кој има слаби санитарни услови, лоша миризба и отпад насекаде нема да привлече добри луѓе, инвеститори или туристи. Таквите градови имаат ниски стандарди за живот.

Приход од рециклирање

Градовите кои не инвестираат во рециклирање и правилно управување со отпадот не остваруваат приходи од рециклирање. Исто така ги губат и можностите за работа кои произлегуваат од рециклирање, компостирање и бизниси кои се занимаваат со нив.

Подобро отстранување на отпадот

Замислете ако сите ние го фрламе ѓубрето како ќе посакаме. Замислете ако не постои авторитативно тело кое го надгледува начинот на прибирање отпад од сите претходно наведени извори. Замислете ако само го фрлиме отпадот на некоја депонија или во најблиската река. Што мислете дека би се случило? Катастрофа! Начинот на прибирање отпад продолжува да биде еден од приоритетите на државните и локалните власти. Концептот за интегрирано управување со цврстиот отпад се почесто се користи од државната и локалната власт за планирање на иднината. Оваа пракса значи намалување на отпадот пред да влезе во отпадниот систем како и рециклирање и компостирање на собраниот отпад. Ова истотака вклучува и практики кои овозможуваат создавање на енергија од распаѓање на отпад кои се во склад со стандардните или новите технологии за конверзија на отпадот.

Отпадот е ресурс

Што ако би можеле да го искористиме отпадот како ресурс и со тоа да ја намалиме побарувачката за добивање на нови ресурси? Употребата на помалку материјали и искористувајќи ги постоечките ресури ќе помогне да се избегнат некои од влијанијата кои настанале во синџирот. Во оваа смисла неискористениот отпад претставува потенцијална загуба.
Претварањето на отпадот во ресурс до 2020 година е една од главните цели на планот на ЕУ за Европа со ефикасни ресурси. Планот ја нагласува потребата за обезбедување висококвалитетно рециклирање, намалување на депониите, да се ограничи обновувањето на енергија за материјали што не се рециклираат и да се сопрат нелегалните испораки на отпад.
Возможно е овие работи да се постигнат. Во многу земји кујнскиот и дворниот отпад го сочинуваат најголемиот дел од насобраниот цврст отпад. Овој тип на отпад, кога се собира одделно, може да се претвори во извор на енергија или ѓубриво. Анаеробно варење е метод за управување со отпад со кој био-отпадот доаѓа до процес на биолошко разградување слично како во депониите, но во контролирани услови. Анаеробното варење произведува биогас и останат материјал, кој понатаму може да биде употребуван како ѓубриво, како компост.

Во 2011 год се направило истражување за потенцијалните придобивки од подоброто управување со цврстиот општински отпад. Резултатите се зачудувачки. Подобреното управување со цврстиот отпад во периодот од 1995 до 2008 година резултирало со значително помали емисии на стакленички гасови во околината, особено на метан од депонии и емисии кои се избегнати со рециклирање. Ако до 2020 год, сите држави целосно ги исполнат директивите за пренасочување на депониите, можат да се намалат дополнителни 62 милиони тони CO2 еквивалентни на емисија на стакленички гас од животниот циклус- што ќе биде значаен придонес кон напорите на ЕУ за ублажување на климатските промени.

I.2. ЗОШТО Е ВАЖНО ДА ГО КОМПОСТИРАМ МОЈОТ ОРГАНСКИ ОТПАД

Органскиот отпад доаѓа од растителни и животински извори. Вообичаено се состои од остатоци од храна, лушпи од овошје и зеленчук, исечоци од цвеќиња па дури и изметот од кучињата се класифицира како органски отпад. Тие се биоразградливи (ова значи дека лесно можат да се разложат од други организми и со време да се претворат во ѓубриво). Многу луѓе го претвараат нивниот органски отпад во компост и го користат во своите градини.
Со компостирањето го завршувате циклусот на враќање во почвата на она што сте го произвеле (одгледале), за да можете повторно да одгледувате.

- **Го намалува отпадот што се носи на депонии**- Со компостирање во нашите дворови можеме да ја намалиме количината на отпад што се носи во пренатрупаните депонии.
- **Ја намалува емисијата на стакленички гас** – Органските производи закопани во депониите се разградуваат многу бавно без присуство на кислород. Кога ова се случува се произведува метан, стакленички гас.
- **Го намалува загадувањето** – Кога органските производи се разградуваат без присуство на кислород, како што е случајот во депониите,се произведува токсична течност позната како исцедок. Исцедокот може да ги загади почвата и изворите за питка вода.
- **Се намалува потребата од хемиско ѓубриво и пестициди** – Конечниот компост (или хумус) е богато, природно ѓубриво кое ги враќа хранливите материи во почвата придонесувајќи за раст на здрави растенија
- **Пониски трошоци за отстранување на отпад** – Помалата количина на ѓубре значи помалку отпад за собирање и транспортирање, а со тоа и пониски трошоци за отстранување на отпад
- **Компостирањето е најдобро решение**. Една од главните предности на домашното компостирање е производство на природен, вреден и корисен производ во вид на компост ѓубриво за градини. Исто така заштедува и пари.
- **Провев** - Компостот е природен сунѓер, кој складира вода и држи влага во почвата за растенијата да ја користат кога е потребно. Кога врне, водата што паѓа на почвата се собира во компостот, наместо да се одлева во одводите. Тоа значи дека растенијата можат да црпат вода дури и неколку денови после врнежи, намалувајќи ја потребата од секојдневно наводнување.
- **Климатски промени** - Здравата почва го намалува вишокот на јаглерод од воздухот и го складира во земјата (тој јаглерод станува дел од дрвата и други растенија кои растат на таа почва). Осиромашената почва, која има помалку органски материи, нема можност да апсорбира јаглерод.
- **Здрава храна** - Компостот е природно и многу ефикасно ѓубриво кое ја снабдува вашата градина со сите материјали потребни за да одгледувате прекрасен зеленчук. Сите ние јадеме и претпочитаме нашата храна да е здрава и да не е одгледана со синтетички ѓубрива. Здрава почва= здрава храна. здрава храна=здрави луѓе.

I.3.ЗГОЛЕМУВАЊЕ НА СВЕСНОСТА ЗА ОКОЛИНАТА ПОМЕЃУ ДЕЦАТА

Основното образование е многу значајна фаза во развојот на начинот на однесување на личноста, социјалната свесност и несебичност. Во училиште учиме вредности и начини на однесување кои остануваат со нас и во текот на годините не дефинираат кои сме како луѓе. Поради тоа е многу важно да се развие интерес за грижа и заштита на околината кај децата додека се во училишна возраст.
Целта да се едуцираат децата за прашањата од животната средина е кај нив да се развие грижа за истата како дел од нивниот живот, наместо да ја изучуваат само како предмет. Идејата е кај младите да се развие цврста еколошка свест која би значела проактивен став и решителност за да ги надминеме предизвиците со кои се соочуваме денес при заштита на околината.

Образованието за околината исто така има и други позитивни ефекти кај младите. Во 2017 год, Универзитетот Станфорд проучувал како овој предмет влијае на децата во училишна возраст, анализирајќи ги децата од јаслени групи па се до средно образование. По истражување на повеќе од сто научни студии, објавени на оваа тема до 1994 до 2013 година од други институции, заклучиле дека 83% од децата во училишна возраст го подобриле однесувањето кон околината и 98% имале подобри резултати во други области како наука и математика.
Образованието за околината е животен процес и како таков треба да биде вклучен во учебната програма на сите основни и средни училишта, како и во други активности како семинари, конференции и разговори. Начинот на кој ќе се предава во училиштата треба да биде приспособен на возраста на децата и не треба да се само теоретски, туку и практично, занимливо и забавно.
Постојат многу активности кои можат да бидат направени во градините или најблиските паркови. Децата можат да одат надвор и да учат за растенија, дрва, реки, птици и инсекти, но исто така и за проблемите на околината како загадување, емисија на гас, искористување на енергија, рециклирање, правилна употреба на вода и уште многу други важни аспекти.

Што е свесност за животната средина?

Свесноста за животната средина на некој начин се објаснува самата себе. Тоа значи да бидеш свесен за твоето опкружување.Животната средина се однесува на целата флора и фауна, вклучувајќи ги и морските предели и дивината. Ова е многу важно, земајќи ги во предвид зголемените предизвици со кои се соочуваме како што се:

- климатки промени
- глобално затоплување
- недостиг на вода
- суши
- уништување на шумите
- поплави
- загадување

Училиштата мора да ги обработуваат овие теми. Свесноста за животната средина треба да биде дел од наставата во училиштата. Ова ќе ги охрабри младите да се залагаат да ја заштитат својата животната средина и да помогнат општествата да станат посвесни за истата.
Некои од практичните совети кои училиштата можат да ги користат се:

- Да ги запознаат учениците со 3-те Р: редуцирање на отпад, реупотреба на ресурси и рециклирање на материјали
- Да се организираат денови за засадување дрвца во училиштата и да им се објасни зошто истите се многу важни за животната средина
- Да ги охрабрат учениците да ги исклучуваат сите апарати кога не ги користат
- Да се осигурат дека чешмите се правилно затворени по нивната употреба и да учат да ја штедат водата
- Да направат брошура или книга со активности
- Да организираат еко карневал со костими направени од пластика или еко куклена претстава

- Експерименти
- Подвижни изложби меѓу училиштата
- Да направат еко градини, хотели за пчели, мали фарми за мали животни
- На пластиката да се даде нов живот

Како наставниците можат да предаваат преку примери?

Повеќето луѓе ги паметат работите што некој ги прави отколку работите што ги кажуваат. Учењето на учениците за тоа што значи да си свесен за животната средина е многу важно, но многу подолготраен ефект има доколку наставниците даваат пример за тоа како треба да бидеш свесен за животната средина.

- За учителите, доколку видете отпад, земете го иако не е Ваш. Тие мали очиња можеби ве гледаат.
- Започнете систем на рециклирање во вашата училница и покажете им на учениците како да ги употребуваат и рециклираат нивните работи.

Како училиштата можат да помогнат да се рашири веста?

Училиштата треба да ги охрабрат родителите да го споделуваат нивното знаење за животната средина со децата во домовите. Добра идеја е да ги остават децата дома сами да се грижат за нивниот отпад и да го фрлаат во канта за отпадоци, да се учат да ја исклучуваат чешмата кога ги мијат забите или кога ги сапунат рацете да не дозволуваат водата да тече безпотребно, или да ги гасат светлата кога не ги користат. Ова ќе им овозможи да стекнат повеќе знаења за прашањата поврзани со животната средина.

I.4. ИМПЛЕМЕНТИРАНИ ЕРАЗМУС+ ПРОЕКТИ КАКО ДОБРА БАЗА НА ПРАКТИКИ

I.4.1. ПОГЛЕДНИ НИЗ ПРОЗОРЕЦОТ - РАЗМИСЛИ, РЕАГИРАЈ, РАДУВАЈ СЕ /2014/2017

"Немаме време да чекаме херој кој ќе дојде и ќе ја спаси планетата. Мораме да си креирами наши херои, сите ние можеме да бидеме херои. Разбуди се и направи нешто**"**
Цел на проектот: Да ги насочуваме учениците да им се радуваат на новите идеи кои ги развиваат и да ја заштитат околината преку интелигентно користење на ресурсите.

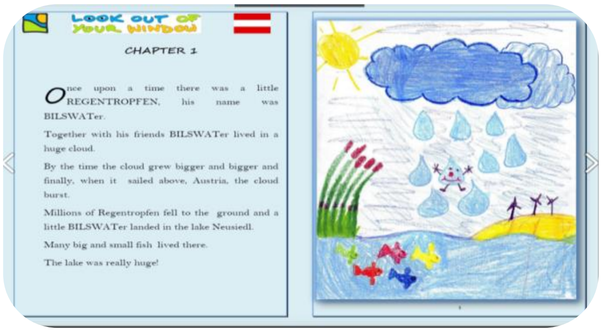

Опфатени се следниве ресурси:

- вода
- хартија
- сурова нафта / пластика

Фокусот е на :

- **РАЗМИСЛИ**: На учениците им е дадена информација за ресурсите на кои се фокусираат учесниците
- **РЕАГИРАЈ**: На учениците им се дадени задачи да најдат начини како да ги користат ресурсите на умерен и разумен начин. Спроведени се експерименти, активности и предизвици.
- **РАДУВАЈ СЕ**: Во овој чекор, учениците се охрабрени да размислуваат за употреба на ресурсите на нов и креативен начин

Како резултат на проектот:

- Учениците го зголемија знаењето за потеклото на ресурсите
- Учениците станаа свесни за производството на отпад, за ограничената достапност на ресурсите, тие се во можност умерено да ги користат ресурсите и да ја намалат нивнтата продукција на отпад.
- Учениците го сменија нивниот начин на живот преку минимизирање на нивната продукција на отпад.
- Имаат паметен пристап до одржливоста.
- Се ограничуват од фрлање на предмети кои имаат штетни влијанија врз животната средина
- Учениците се многу поотворени кон употребата на нови технологии за контакти, истражувања и презентации.
- Имаат желба да ги споделуват знаењата и вештините.

I.4.2. ВО МАГИЧНАТА ШУМА /2014-2017/

Цел на проектот:

Животната средина и нејзината моментална состојба се од интерес на многу луѓе кои се плашат за иднината. Учејќи ги децата во училиштата е основа за природна грижа за планетата земја, бидејќи овие деца ќе бидат тие кои ќе одлучуваат и ќе управуваат со судбината на планетата.
Овој проект, во кој целна група се децата од предучилишна возраст, најверојатно е најдобар начин да им се објасни ситуацијата на децата и да им се покаже како низ игра да ги решаваат проблемите. По овој проект ќе има осум мали шуми во осум земји. Тоа е социјален успех.
Овој проект исто така исполни и социјална улога. Сите училишта вклучени во проектот соработуваа со нивните општини, не само со градоначалници, туку и со заменици или други општински организации, кои придонесоа да се извршат задачите за нивниот училишен проект. Училиштата соработуваа со јавни организации. Врските помеѓу општеството, родителите, но исто така и различни организации и поединци, како и приватни претприемачи се зајакнаа. Имаше соработка не само во рамките на проектот, туку и останати социјални активности беа воспоставени или продолжени. Имаше настани за отстранување на отпад, грижа за цвеќето и тревата во парковите, наводнување и.т.н.. Интересот на организациите и асоцијациите кои го подготвиле материјалот за засадување на училишната шума, се поврза со активностите за грижа за зеленилото и природата во општините и градовите.
.

I.4.3. ГРАДИНИзаОДГЛЕДУВАЊЕ- Урбана хортикултура за иновативно и инклузивно предучилишно образование /2017-2020/

ГРАДИНИзаОДГЛЕДУВАЊЕ е проект кој е кофинансиран од Еразмус+ програмата на Европската Унија, со цел да обезбеди рано детско образование и грижа/ наставници со иновативна методологија на учење, алатки и материјали за поттикнување на инклузивни ставови и стекнување клучни компетенции од многу рана фаза на развој на детето (3-6) преку хортикултура. ГРАДИНИзаОДГЛЕДУВАЊЕ вклучува 11 Европски партнери- 4 универзитети и центри за истражување, 2 детски музеи, 1 фондација и 4 училишта (2 од предучилишна возраст). Ваквите градини ќе бидат трајни места за учење за локалните училишта, ученици, деца и фамилии, каде можат да се сретнуваат и да учат едни од други.

Училишните градини се шират низ цела Европа, како природни места на кои децата можат да имаат вистински контакт со природата, да го дознаат потеклото на нивната храна, да го набљудуваат растењето на цвеќињата и зеленчукот, да експериментираат со природниот раст, да научат животни вештини како одговорност, соработка и самодоверба преку достигувања. Проектот ја охрабрува примената на иновативни и инклузивни педагошки практики во предучилишна возраст, базирано на урбана и социјална хортикултура, преку серија на резултати и флексибилна и отворена програма за обука, така да наставниците во предучилишно образование ќе го трансформираат градинарството во инклузивна и ефективна образовна активност за развој и стекнување на социјални, граѓански и меѓукултурни компетенции.

ГРАДИНИзаОДГЛЕДУВАЊЕ развива избалансирана, транснационална и комплементарна соработка помеѓу: пред-основните и основните училишта, детските /научни музеи/СТЕМ центри и локални образовни институции. Идејата е дека градините во музејот, со активна поддршка и придонес од училиштата, другите партнери и локалните засегнати страни, можат да станат трајни „места за учење“ за локалните училишта, ученици, деца и семејства, каде што можат да се сретнат и да учат едни од други.

I.4.4. ХРАНА И НУТРИТИВНОСТ ВО ЕЦЕЦ /2018-2020/ - ФИНО!

Храната и начинот на исхрана се важни од многу гледишта:

- Здравје и спречување на болести и дебелина,
- Правилен физички и ментален развој,
- Намалување на отпадот од храна и рециклирање: околу 89 милиони тони - 80 кг по глава на жител се трошат годишно во ЕУ, придружните проценети трошоци се 143 милијарди евра. Во училишните мензи, 20 до 50% од подготвената храна е отпад: предучилишните установи можат да ја преиспитаат својата кантина и да ги рециклираат моделите на остатоци.
- Времето за ручек е социјална, релациона активност и интеркултурно дружба, покажувајќи ја различноста како збогатувачка вредност, со позитивно влијание врз децата
- Неверојатни 88 милиони тони храна се трошат секоја година во ЕУ, што чини околу 143 милијарди евра.

Проектот има за цел:

- стимулирање на свеста, знаењето, вештините на учесниците за главните прашања на исхраната и здравјето на децата, социјално-релациските аспекти на храната во детството, улогата на предучилишните установи во развојот на децата и нивниот успешен живот;
- мотивира почит кон животната средина;
- мотивираат менаџери на предучилишни установи да спроведат стратегии за модернизација и подобрување на системот за кантини, едукација за храна, спречување на отпад од храна и рециклирање;
- градат дијалог за здрава исхрана во образованието за рано детство меѓу организациите, телата за донесување одлуки, корисниците, вклучително и семејствата;
- споделување на иновативни и успешни искуства меѓу партнерите;
- шири акциони планови, стратегии, ресурси и материјали на ЕУ и најдобри практики
- Подобрување на соработката и вмрежувањето на европско ниво помеѓу давателите на грижа во рано детство.

ПОГЛАВЈЕ II. СЕЛЕКЦИЈА И КОМПОСТИРАЊЕ НА ОРГАНСКИ ОТПАД

II.1. НЕПРАВИЛЕН ТРЕТМАН НА ОРГАНСКИОТ ОТПАД

Секој ден се повеќе се гушиме во сопствениот отпад. Наместо да седиме со скрстени раце и да чекаме некој друг да го реши нашиот проблем, време е да ги засукаме ракавите и да почнеме да дејствуваме, најпрвин со чистење на отпадот од нашиот двор.

Не очекува долг пат, но да започнеме со првиот чекор што ќе го направиме во нашата околина, во нашето домаќинство, за да започнеме со компостирање. Лиценцата за компостирање и припаѓа на природата, но тоа не значи дека некое лице не може да компостира. Напротив, секој од нас може да компостира.
Нема отпад за развиените земји. Или се рециклира, или се користи како гориво. Рационалниот европски запад го препознава отпадот, но на секој начин се обидува да биде прагматичен и да го користи за општа придобивка.

Европската унија е целта кон која се стремиме. Ако сакаме да станеме член на тоа посакувано семејство, мора да ги смениме старите лоши навики во врска со нашето однесување кон околината. Како прво, најважната точка кон која ќе треба да ги насочиме нашите напори е третманот на отпадот.

Што е компостирање и компост?

Компостирањето е најстариот и најприроден начин за рециклирање на органска материја. Тоа е процес на распаѓање каде што навлажнувањето на органската материја оди до крај, и се добива темна материја што изгледа и мириса на хумус.
Компостирањето е процес на биоразградување, контролирано биолошко распаѓање на органска материја содржана во органски отпад (зеленчук, овошје и сл.), измешана со кафеава маса (суви лисја, гранки и сл.) и градинарска почва во присуство на кислород, микроорганизми и доволна влажност.

Што е потребно за да се создаде компост?

Органски отпад, составен од зелен и кафеав дел. Зелениот дел е составен од свежи зелени растенија богати со азот (N) и кафеав дел составен од суви растенија богати со јаглерод (C).
Микроорганизми присутни во органскиот отпад кои помагаат во процесот на компостирање.
Воздух бидејќи содржи кислород (O) неопходен за микроорганизмите да можат да се раствораат и да користат органска материја.
Вода, бидејќи ги прави хранливите материи достапни за микроорганизмите;
Градинарско земјиште, кое го забрзува компостирањето, бидејќи веќе содржи мала количина микроорганизми внатре;
Топлината ослободена за време на биохемиските реакции кога се јавува распаѓање на органска материја.

II.2 СЕЛЕКЦИЈА/ПРИБИРАЊЕ НА ОРГАНСКИ ОТПАД

Што може да се компостира?

Кафена компонента:

- суви лисја;
- суви растенија;
- мали суви грмушки;
- искосени трави;
- сено и слама;
- леб;
- лушпи од јајца;
- пепел од дрвјата;
- исечоци од весници (со црна боја).

Што не може да се компостира?

- пластика;
- остатоци од месо;
- метали;
- млечни производи;
- стакло;
- мртви животни;
- текстил;
- отпадоци од животни;
- големи грмушки;
- болни растенија;
- коски
- јаглен,
- хартија во боја;

Зелена компонента

- остатоци од зеленчук и овошје;
- свежи (зелени) лисја, зелени растенија;
- цвеќиња;
- зелена (жива) ограда.

Ладно компостирање

„Ладното“ компостирање е најлесниот начин да се намали отпадот од дворот. Купот ладен компост е во основа куп собран отпад од дворот. Купот на ладен компост се распаѓа многу бавно и не треба да се меша.
Новиот материјал за компостирање се додава на горниот дел од купот и нема потреба повремено да се меша внатре. Затоа, ладното компостирање трае подолго, 1-2 години, за да се создаде готов компост.

Топло компостирање

„Жешкото“ компостирање бара често мешање или преобразување, дозволувајќи му на воздухот да циркулира низ купот. Топлиот куп може да произведе хумус, односно подготвен компост за 6 до 8 недели.
Топлиот куп на компост брзо го намалува отпадот од дворот.
Распаѓањето се прави кога ќе се постигне вистинската комбинација на јаглерод и азот во дворот и кога микроорганизмите дејствуваат во присуство на кислород и вода. Оваа хемиска реакција може да го загрее купот на компост до 77°C.

Локација на компостирање

Мешавината за компостирање се става на локација што е скриена од ветрот, обично во близина на некои дрвја или грмушки, кои обезбедуваат доволна конзистентност, но и делумно засенчување во текот на денот. На овој начин се одржува топлината потребна за работа на микроорганизмите, а истовремено спречува губење на влага, неопходна за распаѓање на органски отпад.

За полесен транспорт, локацијата на компостот треба да биде во близина на местото каде што ќе се собира отпадот.

Важно е да се формира мешавина од компост на земја, така што разни видови микроорганизми и црви од почвата можат да навлезат во смесата со цел да се забрза и заврши процесот на распаѓање.

Како се формира мешавината на компост?

Прво, во компостерите, се става сув обоен слој, еден вид дренажен слој, кој ќе служи за исцедување на вишокот на влага, но и за вентилација на отпадот. Овој слој треба да биде со дебелина од најмалку 10 сантиметри, во зависност од количината на органски отпад што треба да се компостира. Овој слој мора да биде од природен материјал што нема да спречи корисни организми од земјата да навлезат во мешавината на компост.
Потоа, додадете лисја од зеленчук и овошје или органски отпад на лисјата, слој со дебелина од 10 сантиметри.

За поуспешно компостирање, важно е овој зелен отпад да се исчисти, а дробење може да се направи со градинарски алат, па дури и полесно и побрзо кога се користи дробилка или био-мелница. Покрај тоа, уште поважно е овој органски отпад да се чува свеж.
На овој слој на органски отпад може да се додадат струготини, и тие се присутни во големи количини за време на сезоната на сечење дрва. Тие треба да се исчистат од парчињата дрво, односно мора да се просејуваат, бидејќи само на овој начин ќе добиете чисти струготини.
Потоа, покријте го со плодна почва од градината. Земјата исто така треба да се исчисти од секој вид што може да му наштети на компостот, како што се стакло, пластика и така натаму, но исто така и од камења што можат да го попречуваат само процесот на компостирање.

Во следните 3 до 4 месеци, се одвива процесот на компостирање, при што на секои 7-10 дена смесата треба да се меша со градинарски алат, по можност со лопата или мотика. При секое мешање, мора да се внимава целата смеса да се преврти, а купот од компост не треба да се набива, бидејќи ќе изгние.
Ако времето е суво, потребно е од време на време да се навлажнува смесата.

Видови компостери

За полесна контрола на процесот на компостирање, најдобро е мешавината на компостот да се држи оградена или сместена во компостери.

Тие можат да бидат направени од различни материјали, кои мора да бидат природни, бидејќи не смеат да бидат заштитени со одредени хемикалии, како што се бои и лакови, бидејќи компостот ќе биде уништен.

Неопходни услови за компостирање

Микроорганизми. Распаѓањето на цврстиот отпад е резултат на претворање на нивната содржина во градежна маса на клетките на микроорганизмите или во производи од нивниот метаболизам.
Микроорганизмите кои се најодговорни за оваа конверзија се од класите на бактерии, габи, квасеци, актиномицети, алги и протозои.
Хранливи материи. За нивно правилно функционирање, микроорганизмите бараат хранливи материи, пред се извори на азот и јаглерод. Во однос на азот: јаглерод C: N = 30 : 1, компостирањето се одвива со најголем интензитет. За готовиот компост, карактеристичниот соодност е C : N = (10-20) : 1. За поедноставна подготовка на смесата од компост, користете го правилото:
кафеава маса: зелена маса = 1,5 дел : 1 дел
Кислород. Воздухот е основа за аеробно компостирање, бидејќи кислородот од воздухот овозможува оксидација на градежните компоненти на биоразградувањето, а со тоа и нивна деградација. Така, хранливите материи се трансформираат во минерални форми, а процесот се нарекува минерализација.

Температура Температурниот интервал во кој микроорганизмите учествуваат во компостирањето е од -5 ° C до 70 ° C.

Оптималната содржина на влага во смесата за компостирање треба да биде 50-60%, но во просек е од 30-40%. Со цел да се постигне соодветен соднос на вода: воздух во купот за компост, неопходен за навлажнување, потребно е свежиот отпад да се исече на парчиња.

Содржината на влага. Водата е неопходна за дејство и размножување на микроорганизмите. Бидејќи влагата обично недостасува во мешавината на компост, потребно е да се додаде вода во купот на компост.

Оптималната содржина на влага во смесата за компостирање треба да биде 50-60%, но во просек е од 30-40%. Со цел да се постигне соодветен соднос на вода: воздух во купот за компост, неопходен за навлажнување, потребно е свежиот отпад да се исече на парчиња.

Големина на честичка. Големината на честичките на материјалот за компостирање влијае на брзината со која се одвива процесот на компостирање. Општо земено, помалите парчиња се компостираат со поголема брзина како резултат на поголема достапност на површината за микроорганизми, вода и кислород.

Киселина на животната средина (pH). Еден од основните услови што треба да ги обезбедите за успешно компостирање е, се разбира, киселоста на животната средина (pH), што треба да биде во опсег од 6 до 9. Ниската алкална средина е најпогодна за развој и активност на микроорганизми.

Отсуство на токсични материи. Токсичните супстанции ги инхибираат метаболичките процеси на микроорганизмите. Нивното присуство е најчесто последица на нечист отпад (метални парчиња, пластика, пестициди, дрво обработено со хемикалии, итн.).

Употреба на компост

Ако имаме доволно компост, не ни треба друго ѓубриво. Вредноста на компостот, пред сè, се перцепира како зголемување на содржината на органска материја во почвата. Хранливите состојки на компостот постепено преминуваат во почвата, што обезбедува постојано снабдување со растенијата.

Органскиот компост може да се користи за органско производство, за производство на расад, за домашни растенија, за заздравување на загадената животната средина

ПОГЛАВЈЕ III. -УПАТСТВА ЗА НАСТАВНИЦИ ОД ПРЕД-УЧИЛИШНА ВОЗРАСТ КАКО ДА СЕ КОРИСТИ ПРОИЗВЕДЕНИОТ КОМПОСТ ВО ПРОИЗВОДСТВОТО НА ЗЕЛЕНЧУКОВИ И ЦВЕТНИ ПЛОДОВИ ВО НОВОИЗГРАДЕНИТЕ ЕКО-ГРАДИНИ

Имплементацијата на произведениот компост за производство на овошје и зеленчук и цвеќиња во нашата новоизградена еко-градина ќе се прикаже чекор по чекор како што следува:

ПРВ ЧЕКОР - ИЗГРАДБА НА ЕКО Градина

· Подготовка на областа и конструкција на леата

Областа каде што ќе се гради еко градината треба да се расчисти и да се исполни со бетон mb20 со дебелина од 10 см. Над бетонска основа ќе се изведува подигнатата креветна почва.

Димензите на подигнатата леа се: должина 370cm– ширина 120cm-висина 30cm. Подигнатата леа ќе биде изработена од ламинат материјал со ширина од 5 см со внатрешна изолација и заштита од УВ за дрво во завршната фаза.
Рамката ќе биде поделена на помали рамки со дрвени рамнини со димензии 50cm x 50cm.

Co-funded by the Erasmus+ Programme of the European Union

AGENCY FOR MOBILITY AND EU PROGRAMMES

• Засадување на овошје, зеленчук и цвеќиња

Во нашите градини, децата заедно со своите наставници засадија многу различни овошја и зеленчуци како што се: моркови, кромид, зелен грашок, јагоди, босилек, мајчина душица, кромид, оригано, мента, зелена салата, магдонос и др.

Опремени со чизми, градинарски ракавици и кабаници, децата засадија многу семиња од овошје и зеленчук во подигнатите леи. Тие ги користеле градинарските алатки за нивна возраст како што се: пластична лопата, пластична количка, кофичка за наводнување, пластична вила и комплет за алат за градинарство за одржување на градината.

· **Берба и употреба на овошје и зеленчук од градината**

Зеленчукот и овошјето имаат различен период на растење.

По одреден временски период, нашата градина е полна со разнобојна и здрава храна подготвена за консумирање.

Децата заедно со своите наставници собираат зеленчук и приготвуваат свежа и здрава мешана салата.

ВТОР ЧЕКОР - ПРОИЗВОДСТВО НА КОМПОСТ

· Конструирање на компостерот

За нашите еко градини сметаме дека компостерот со капацитет од 600 литри, направен од полиетилен е доволен за производство на ѓубриво што соодветно ќе се користи.

· Изработка на компост

1. На дното на компостерот прво треба да се додадат околу четири сантиметри слама, гранчиња или сено на дното. Соединенијата треба да бидат лесни за влегување на микроорганизмите.

2. Додадете лисја, стари хартиени материјали, стари предмети за кафе и чај и лушпи од јајца одозгора. Чувајте го овој слој дебел околу четири инчи.

3. Може да нанесете малку градинарска почва над овие два слоја.

4. Додадете околу четири инчи лушпи од производи од овошје и зеленчук и кори, како и стари исечоци од трева. Било кој органски зелен предмет може да работи под услов да е здрав и безбеден за додавање.

5. Додадете малку вода за да навлажнете сѐ. Бидете сигурни дека не додавате премногу вода.
6. Можеме да додадеме наизменични слоеви на компост во нашиот компостер сѐ додека не се наполни.
7. Мешајте го материјалот за компост на секои неколку дена. Можете да го мешате од време на време за да се осигурате дека материјалите ќе се распаднат побрзо.

ПОГЛАВЈЕ IV.-ОТВОРЕНИ ОБРАЗОВАНИ РЕСУРСИ - ООА И ЕТВИНИНГ ПЛАТФОРМА

<u>ЕТвининг</u> е платформа за учење преку интернет за наставници, едукатори, стручни соработници, директори низ Европа со цел да им се овозможи да работат заедно

• Се користи за комуникација, соработка, развој на проекти, размена на идеи и примери на добри практики, поврзување со студенти

• Платформата еТвининг ја промовира соработката на училиштата во Европа и употребата на информатички и комуникациски технологии (ИКТ), обезбедувајќи им помош, поддршка и готови алатки.

• Користењето на платформата е бесплатно и безбедно

• Преведено на неколку европски јазици

•Во Европа, платформата ја користат 471.554 наставници од 179.403 училишта вклучени во 60.047 проекти

•Во Македонија, платформата ја користат 622 наставници од 296 училишта вклучени во 704 проекти

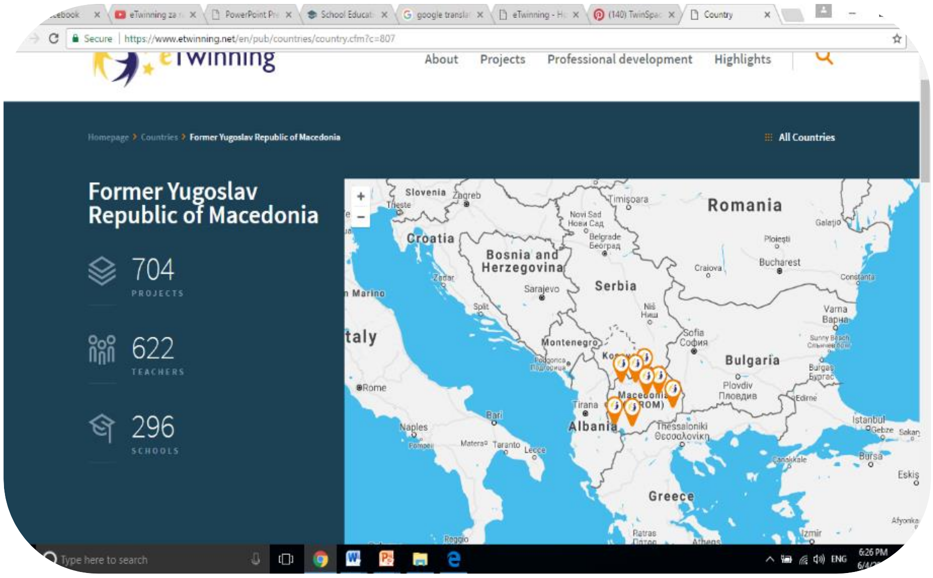

IV.1 ЕТВИНИНГ ПОРТАЛ

На еТвининг порталот http://www.etwinning.net можат да се регистрираат само вработените од основните и средните училишта како и од детските градинки.

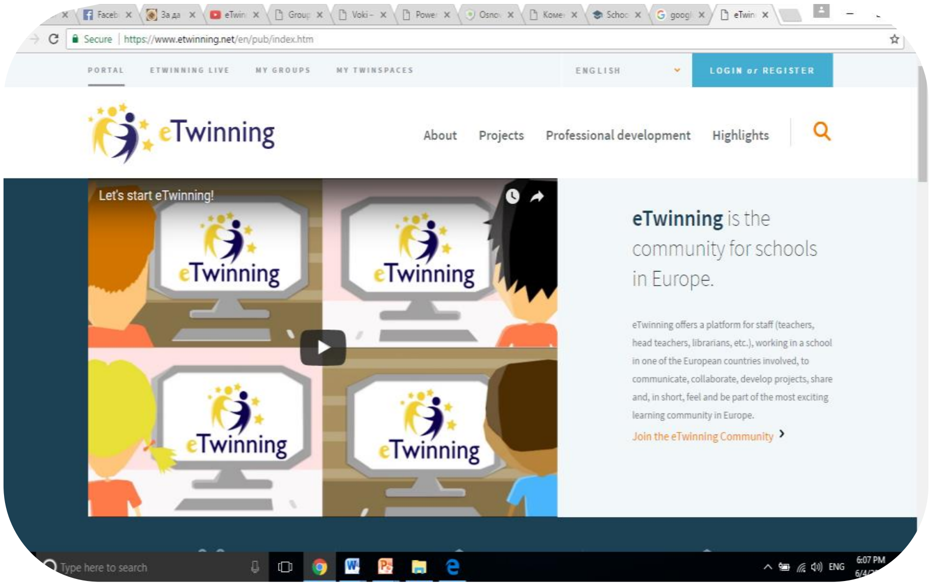

• На почетната страница на платформата, се наоѓа полето Регистрирај се
• Со кликнување на ова поле се отвора табела во која наставникот пополнува основни информации.

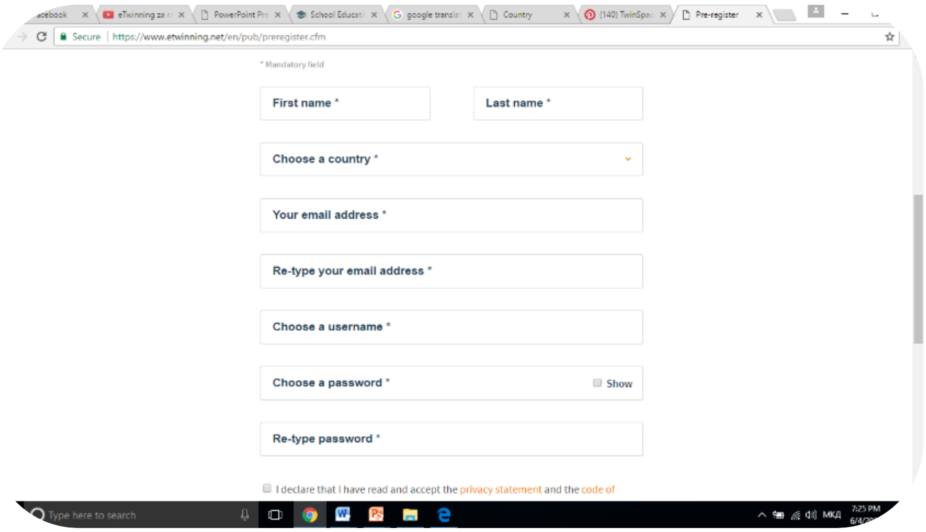

Е-поштата пристигнува со порака што содржи врска што треба да се кликне за да се заврши регистрацијата, а новосоздадениот еТвинер ги дефинира корисничкото име и лозинката.
После тоа, секој еТвинер може да се најави и да добие пристап до својата eTwinning Live работна површина.
eTwinning Live е личен простор на платформата на секој еТвинер и добро е редовно да се ажурираат податоците.
За да започнете еТвининг проект во вашата листа на контакти, имате колеги со кои сакате да соработувате во проектот.
Секој проект има свој TwinSpace
TwinSpace -дел од платформата што станува активна кога започнувате или се придружувате на проектот и која содржи ИКТ алатки за олеснување на комуникацијата за поставување и размена на

различни материјали

Проектите еТвининг предложени од Националниот тим за поддршка можат да бидат наградени со национална и европска ознака за квалитет на еТвининг.

ЕТвинингот може да биде можност за професионален развој и унапредување на наставникот

Платформата еТвининг ви овозможува да се вклучите во различни тематски групи и форуми, како и можност преку вебинари и онлајн обуки да се развијат ИКТ вештини меѓу наставниците и учениците.

IV.2 ЕТВИНИНГ ВО ЖИВО (ETWINNING LIVE)

Започнете со организирање на вашата лична страница. Оставете информации за вас, за вашето училиште и за местото во кое живеете.

Вклучете се на eTwinning live и во левиот агол ќе го видите вашето име.

Кликнете на EDIT и отворете ја страницата.

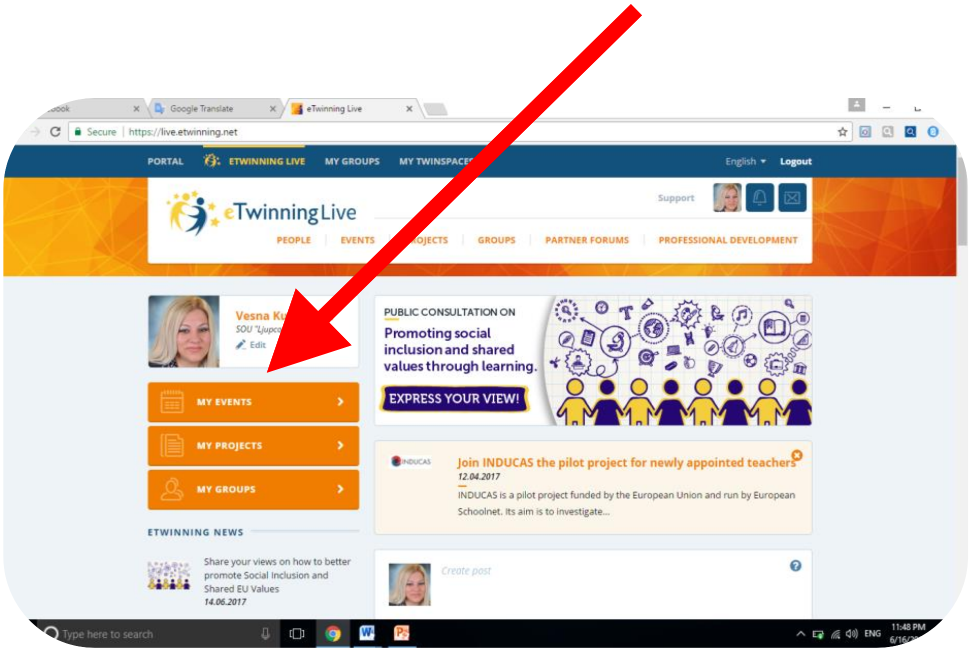

IV.2.1 Пополнете ги сите полиња на вашиот профил

Имате четири полиња:

-лични информации: (можете да пишувате за себе, работно искуство, семејство и часови што ги одржувате)

-мои слики: поставете неколку фотографии и изберете една како стандардна слика на вашиот профил;

- мои интереси: кажете неколку зборови за вашите интереси и хобија, за вашиот став кон наставата итн.

- приватност и безбедност: Контролирајте кој може да го гледа вашиот профил и како тие можат да ја гледаат вашата содржина користејќи ги поставките подолу.

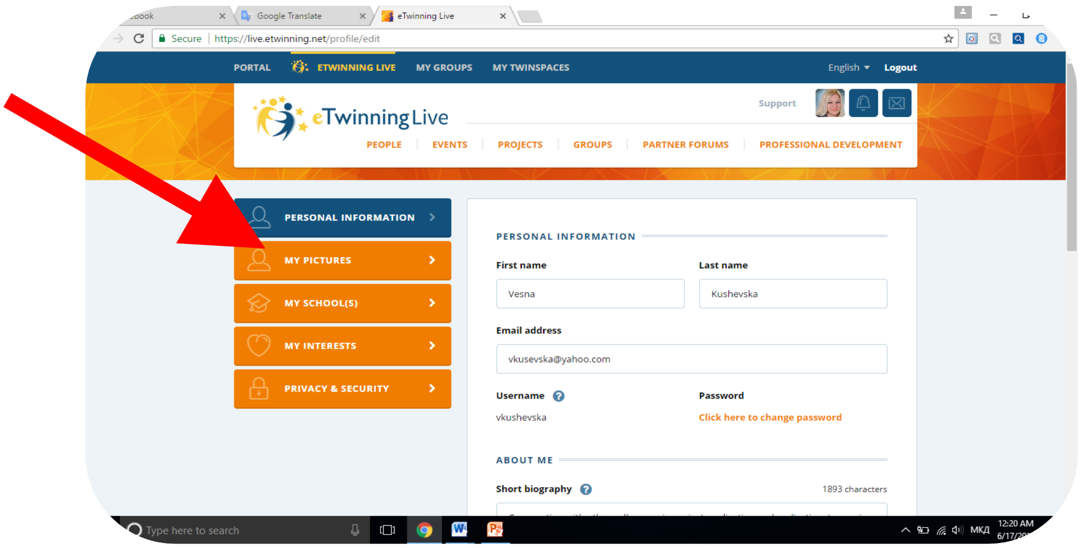

Кога профилот е подготвен, ајде да се запознаеме со алатките и страниците на еТвининг. Кога ќе влезете во eTwinning live, вашата страница ќе изгледа како оваа

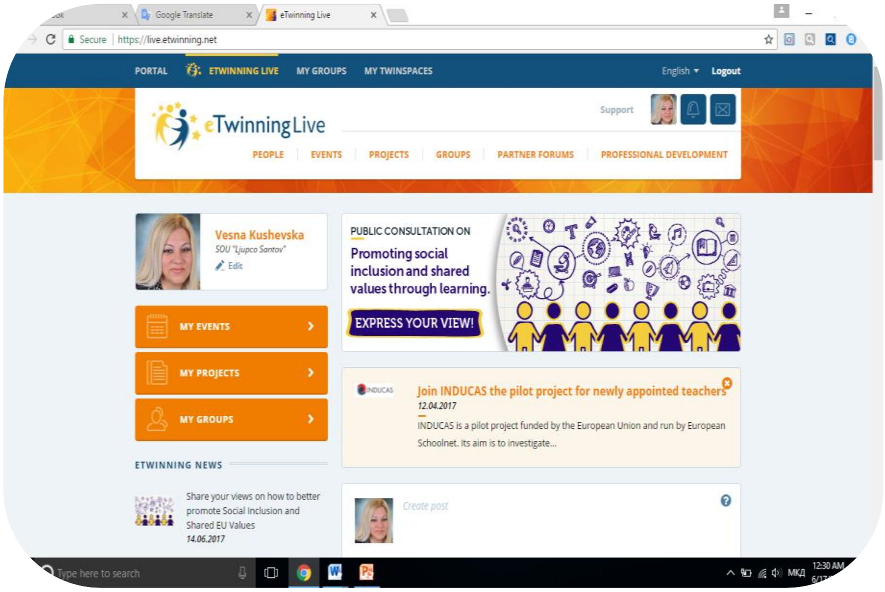

Во горниот лев агол ќе најдете PORTAL, ETWINNING LIVE, MY GROUPS, MY TWINSPACES

Во ПОРТАЛ можете да најдете корисни информации за алатките и изворите на еТвининг, новости за различни еТвининг настани

ETWINNING LIVE ќе ве доведе до вашата страница.

MY GROUPS ќе ви даде брз увид на групите во кои учествувате.

MY TWINSPACES ќе ви ги покаже проектите во кои учествувате.

Потоа можете да го видите вашиот eTwinningLive со повеќе икони за да ве водат на различни

простори.

PEOPLE - ги покажува вашите контакти (луѓе што се пријатели со вас) и да барате партнери на проектите.

EVENTS - да знаете за сите настани што ќе се случат во Twin Space.

PROJECTS ќе ви ги покаже сите ваши проекти (затворени и активни).

GROUPS - покажува различни групи на наставници и дава можност да им се придружите.

PARTNER FORUMS - помага да се бараат партнери за проекти и нови проекти.

PROFESSIONAL DEVELOPMENT -страница каде што можете да најдете информации за интересни настани за учење и вебинари.

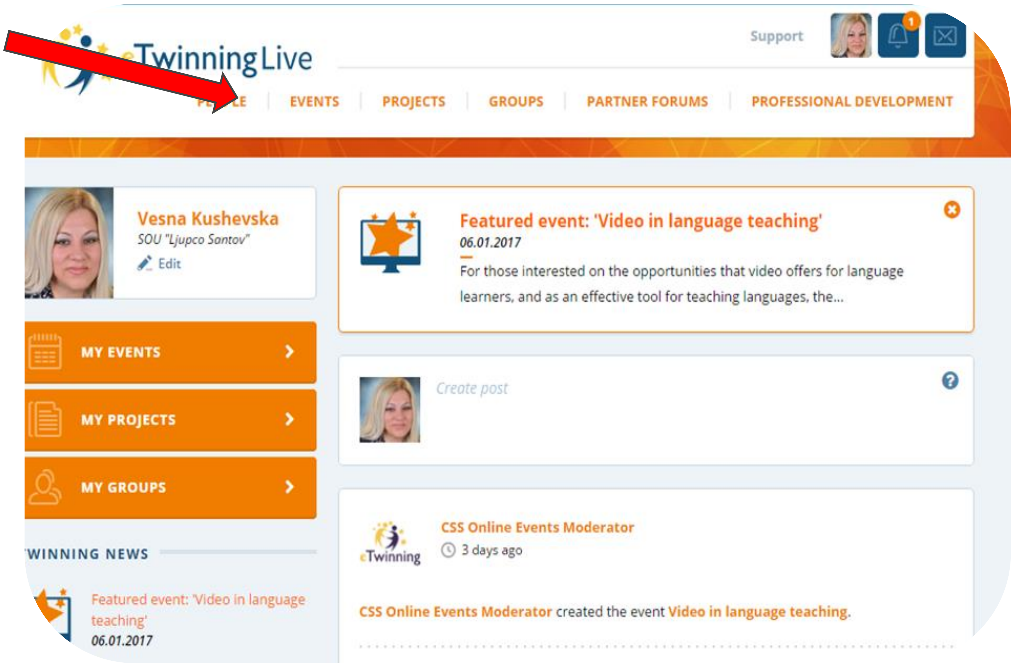

Тука ќе видите и мали икони: Известувања (ви помага да знаете кој сака да ве додаде на неговите контакти, покани на нови настани или проекти).

... и вашата пошта (тука можете да ги видите писмата што ви се напишани и да им напишете и на вашите партнери)

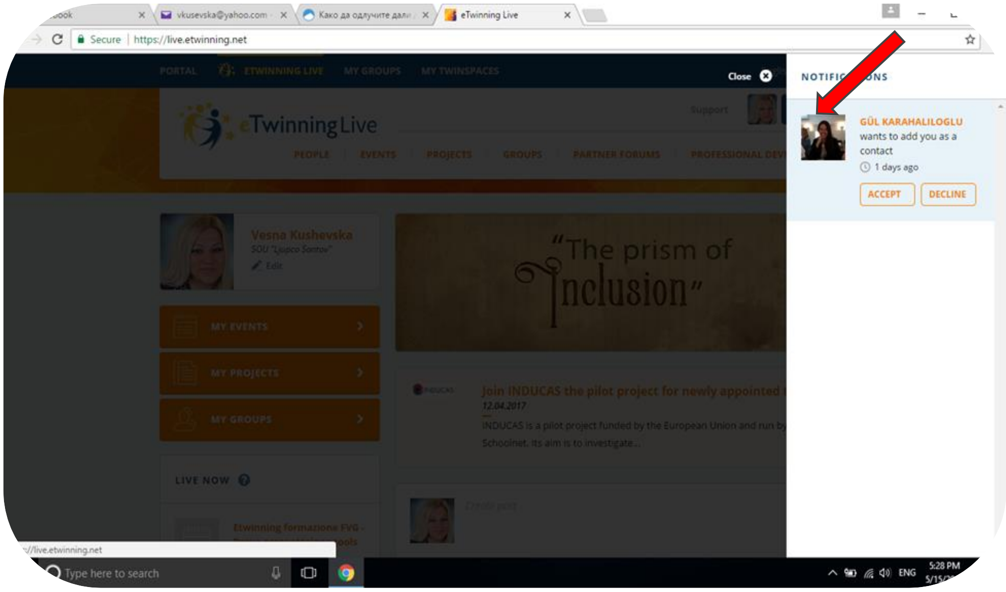

Во левиот агол под вашата фотографија ќе најдете икони со ВАШИТЕ НАСТАНИ, ВАШИТЕ ПРОЕКТИ, ВАШИТЕ ГРУПИ каде што можете да најдете информации за вашите настани (претстојни и минати), за вашите проекти (активни и затворени) и за групите во кои учествувате.

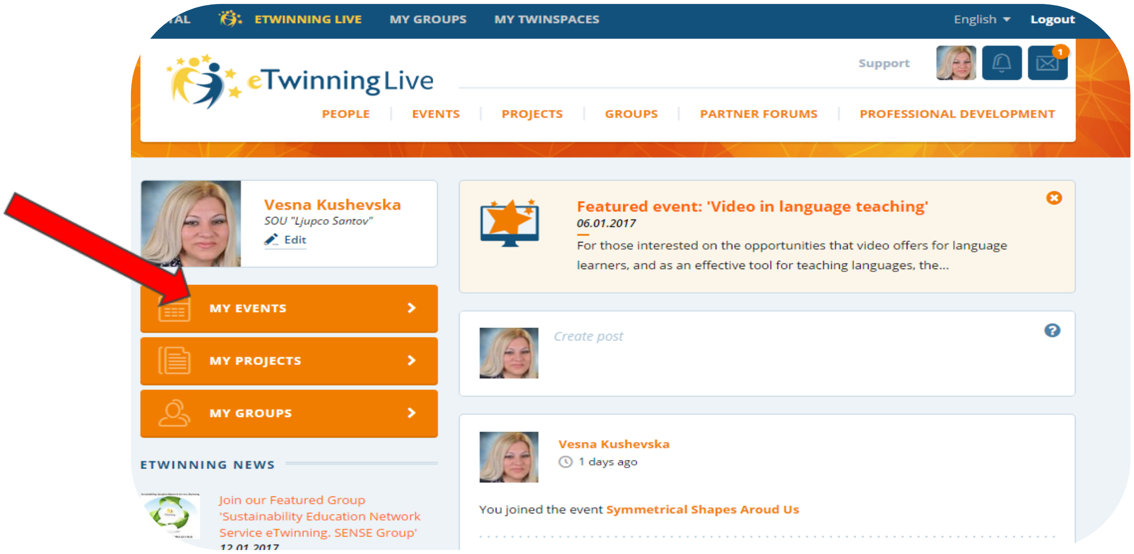

Во центарот можете да оставите објава за настаните што се важни за вас.Можете исто така да испраќате фотографии или датотеки.

Тука, исто така можете да ги видите објавите на луѓе што ги следите (партнери во проектот или оние што ви се интересни)

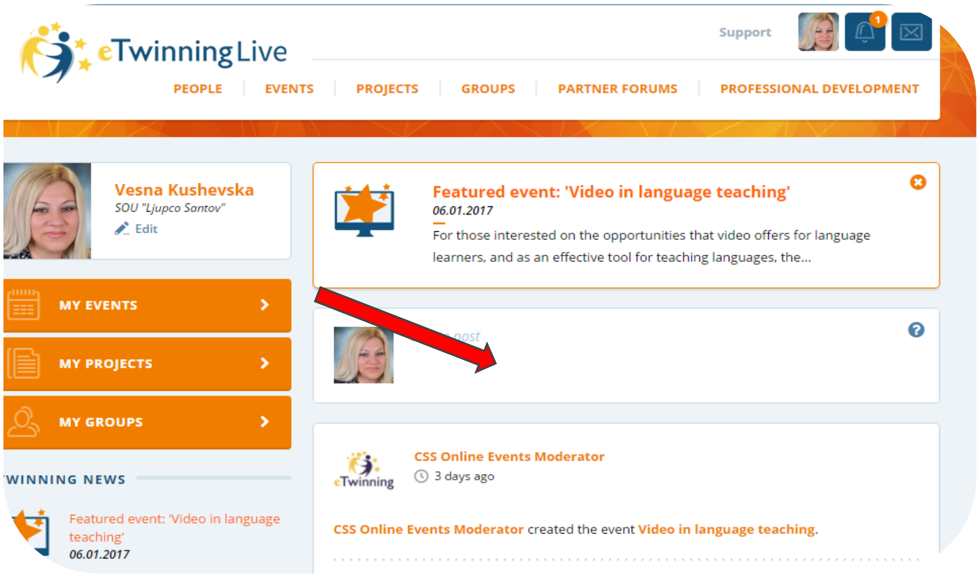

Одете во PARTNER FORUMS и пронајдете eTWINNING PLUS
Кликнете таму и отворете го форумот со објавите на другите наставници.
Разгледајте ги и одговорете на објавите што ве интересираат.
Можете да напишете објава сами ако имате интересна идеја за проектот.

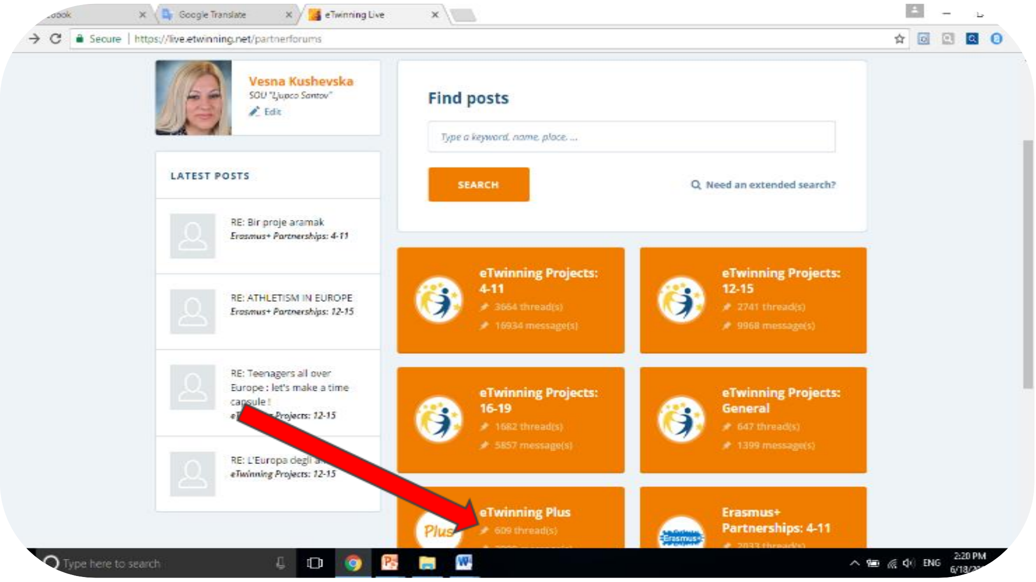

Создадете свој пост користејќи ја страницата CREATE A NEW POST и поканете ги другите наставници да учествуваат во вашите активности

Ако сакате да се вратите на Форуми - кликнете на SEE ALL FORUMS

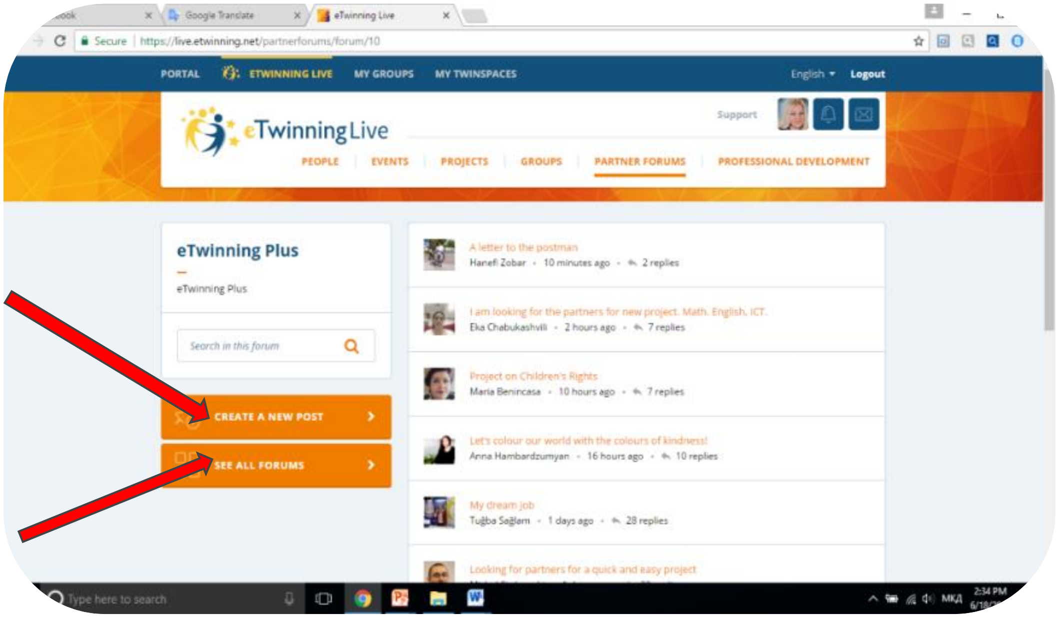

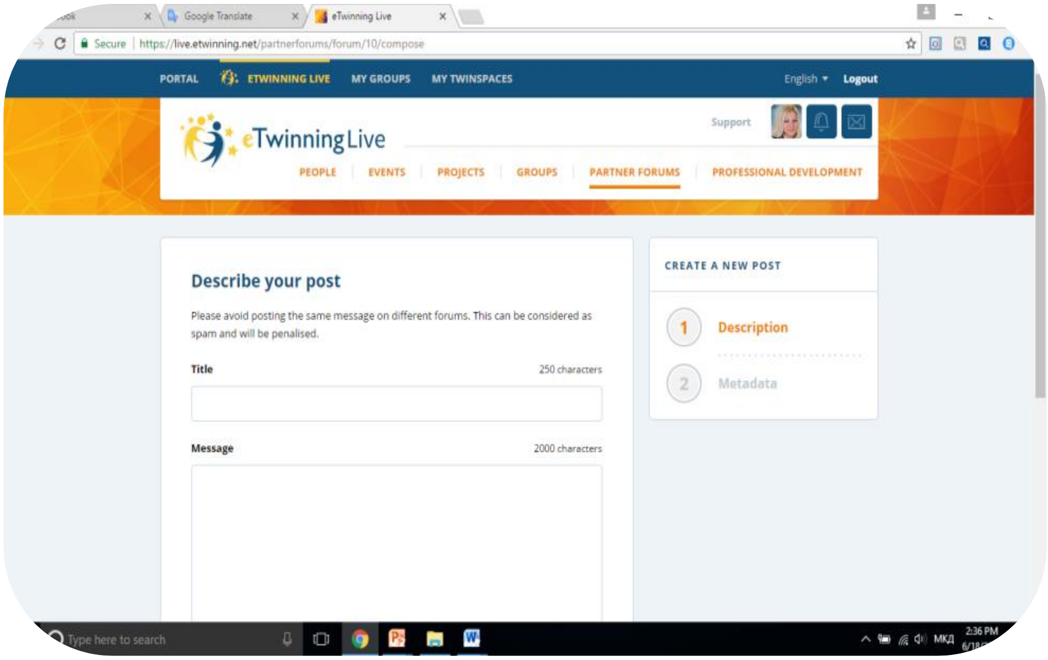

Поврзување со колегите:

• Наставниците бараат други колеги регистрирани на платформа што имаат исти или слични интереси, работат со иста или слична возрасна група на деца, предаваат ист предмет или сакаат да учествуваат во одредени типови на проекти

• Кај People tab постои алатка за пребарување за да најдете луѓе и училишта во еТвининг.

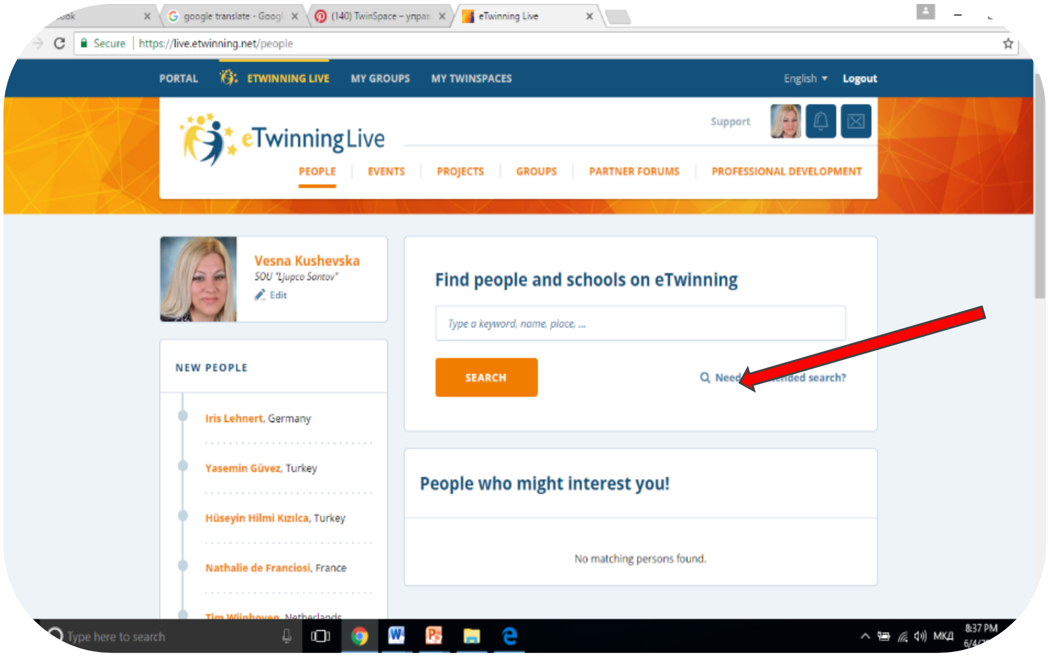

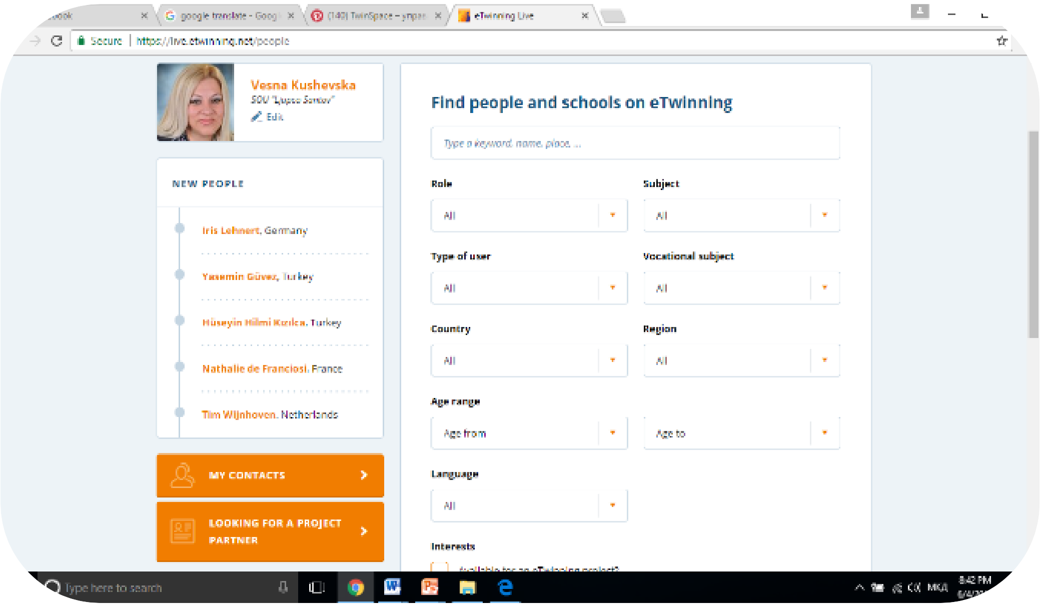

· Кога отворате профил на колега, под фотографијата стои Send a contact request, што служи за покланување на наставникот да биде дел од вашите контакти.

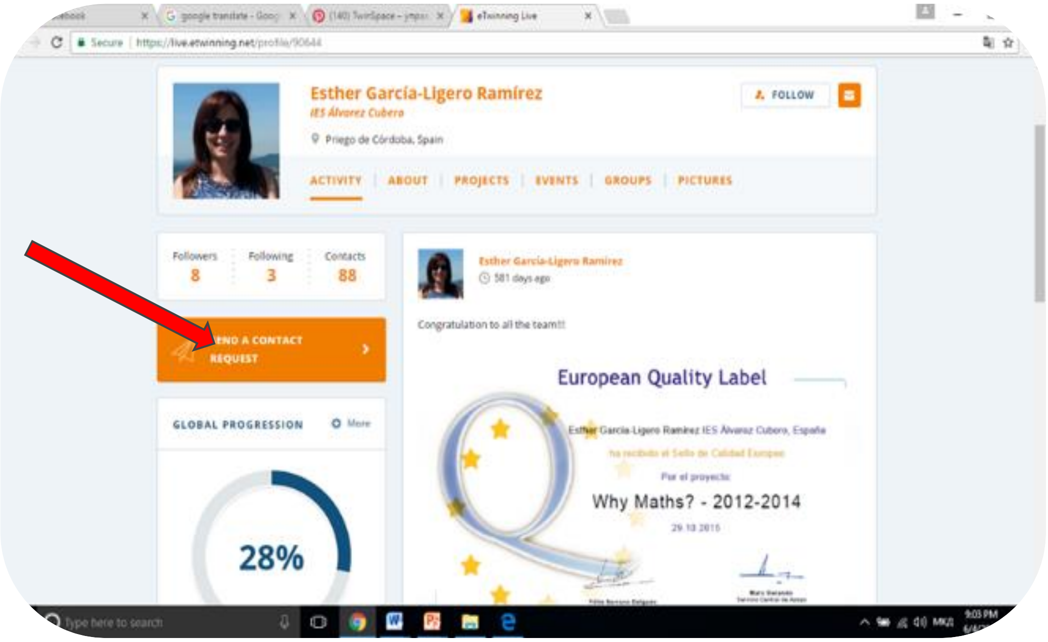

•Кога лицето со кое сакате да се поврзите потврди дека сака да биде на вашата листа на контакти, ќе добиете известување во горниот десен агол на работната површина.
• Одржувањето контакти со колегите е една од клучните активности за работа на платформата, затоа ве советуваме да обрнете внимание на неа.
Затоа ажурирајте го вашиот профил за другите да можат полесно да ве пронајдат и да ги разберат вашите интереси; наведете дека сте на располагање да учествувате во проекти;
додадете слика напрофилот; напишете кратка и интересна статија за вас, за вашите професионални интереси, за вашето училиште, искуства и идеи за еТвининг проекти, јазик на кој ќе се одвива проектот.

VI.3. ЕТВИНИНГ ГРУПИ

ЕТвининг групите се виртуелни места каде еТвинери се среќаваат и разговараат за специфични теми. Централната поддршка ќе ви овозможи пристап до вашата група откако таа ќе биде одобрена. За да се приклучите на Групата, кликнете на копчето „придружи се на групата“ што се појавува веднаш до насловот на групата, во горниот десен агол.

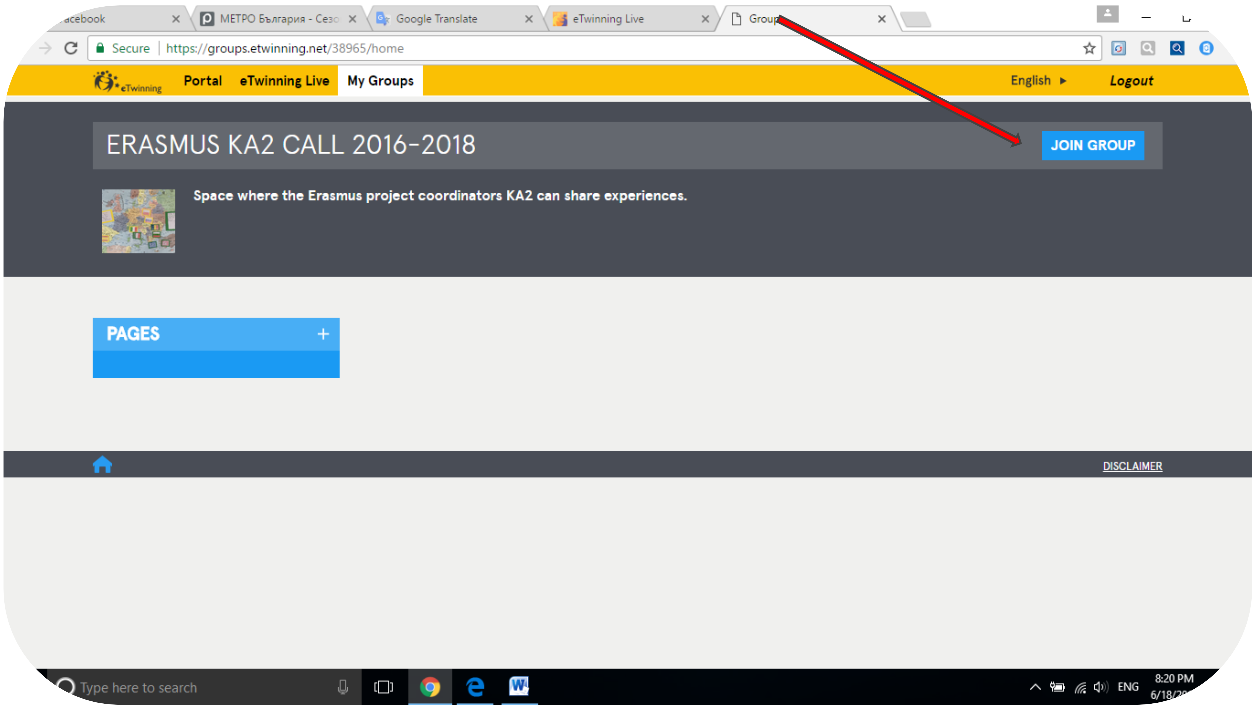

Основни алатки во еТвининг групата:

Групен весник: Ова е местото каде групните администратори ги објавуваат огласите и промовираат нови активности. Членовите на групата не можат да објавуваат, но можат да коментираат за објавените објави.

Страници: Страниците ќе ви помогнат да ја структурирате и организирате вашата група. Препорачливо е да креирате нови страници за нови теми. Под-страници исто така може да се креираат и да се промени нивниот редослед. Администраторите избираат кој може да ги уредува страниците.

Материјали: Прикачете ги вашите слики, видеа и документи во папката со материјали пред да ги поставите на кое било место во Групата.

Форуми: Форумите се најдоброто место за дебати. Администраторите можат да создаваат и бришат форуми и теми. Сите членови на групата можат да учествуваат.

Разговор во живо и видеоконференција: Користете алатки за комуникација и видео конференција за да бидете во контакт со членовите на групата. Само администраторите можат да поставуваат онлајн состаноци и настани.

Групни пораки: Испраќање пораки, билтени или публикации до членовите на Групата.

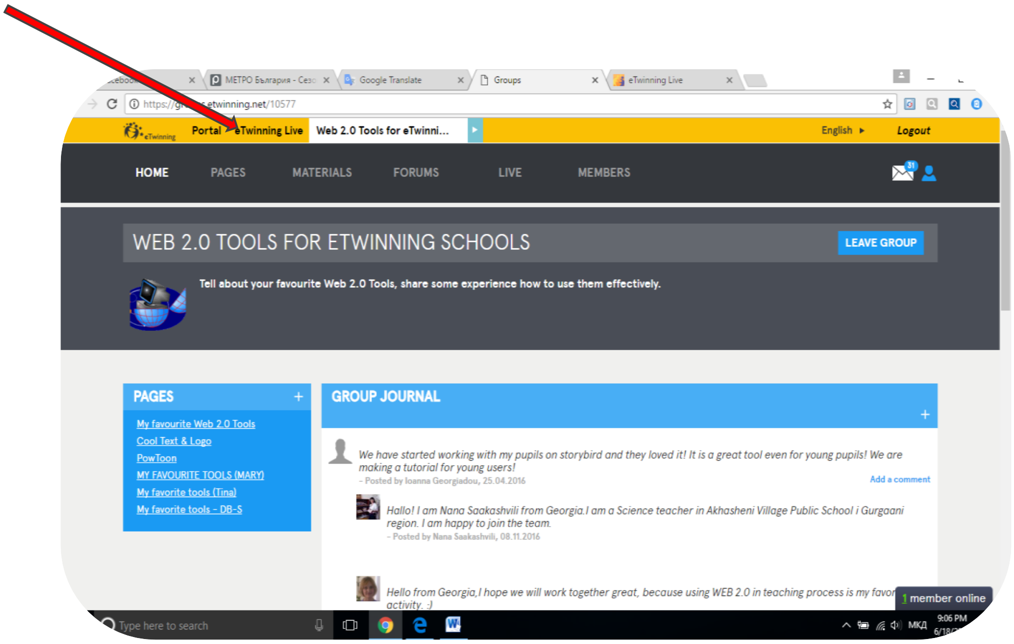

IV.4. ТВИНСПЕЈС (TWINSPACE)

TwinSpace е дел од платформата што станува активна кога ќе започнете или се придружите на проектот и која содржи ИКТ алатки за олеснување на комуникацијата за поставување и размена на различни материјали.

Секој проект има свој приватен TwinSpace.

TwinSpace е достапен веднаш штом вашите национални сервиси за поддршка го одобрат вашиот проект.

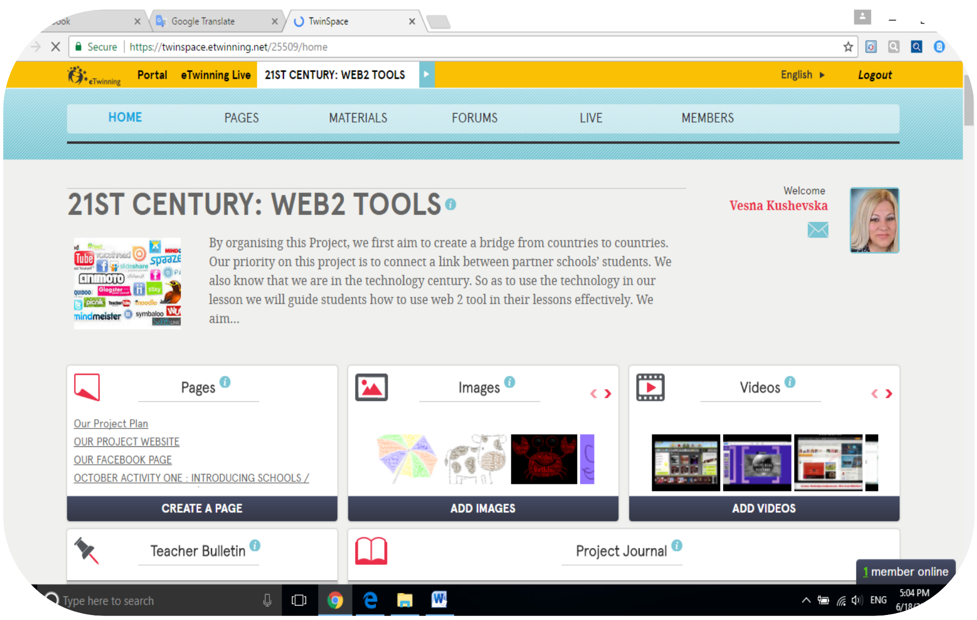

IV. 4.1. Дневник на проектот и билтен за наставници

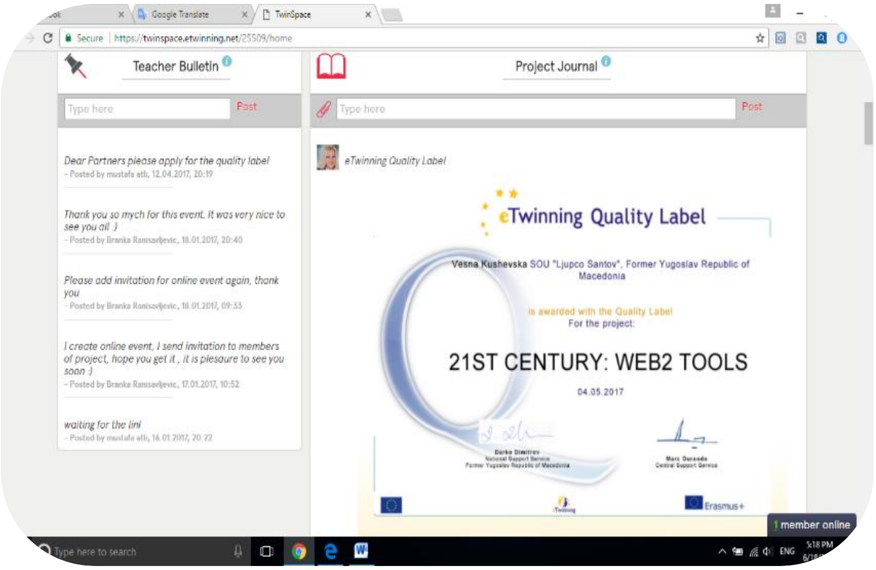

Материјали: Пред да креирате страница на Twinspace, мора да ги поставите материјалите што ќе ги користите.

Со избирање на опцијата „Материјали“ можете да изберете тип на документ што сакате да го зачувате. Избирате фотографии, видеа и документи од вашиот компјутер.

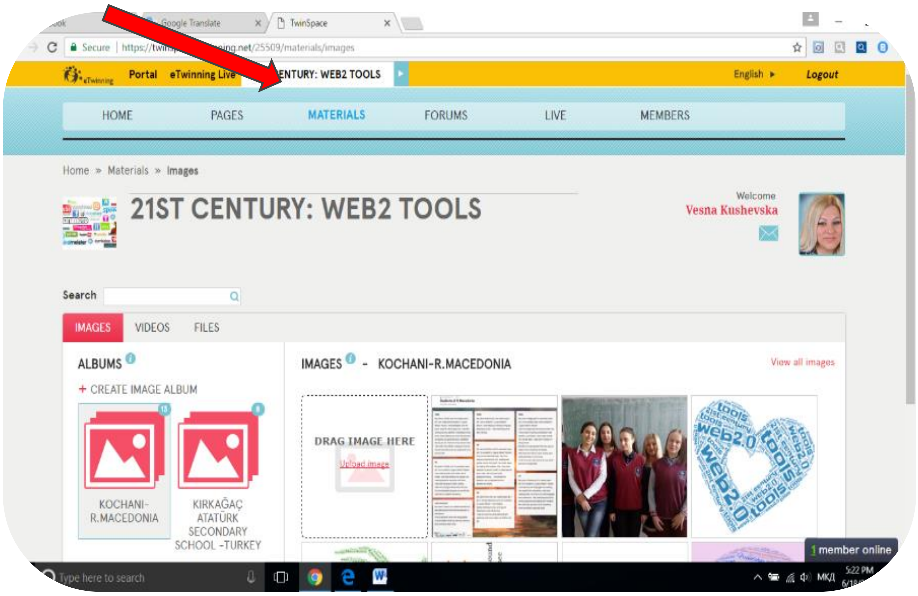

Прикачете видеа со копирање на линк од YouTube, Vimeo, или Dailymotion.

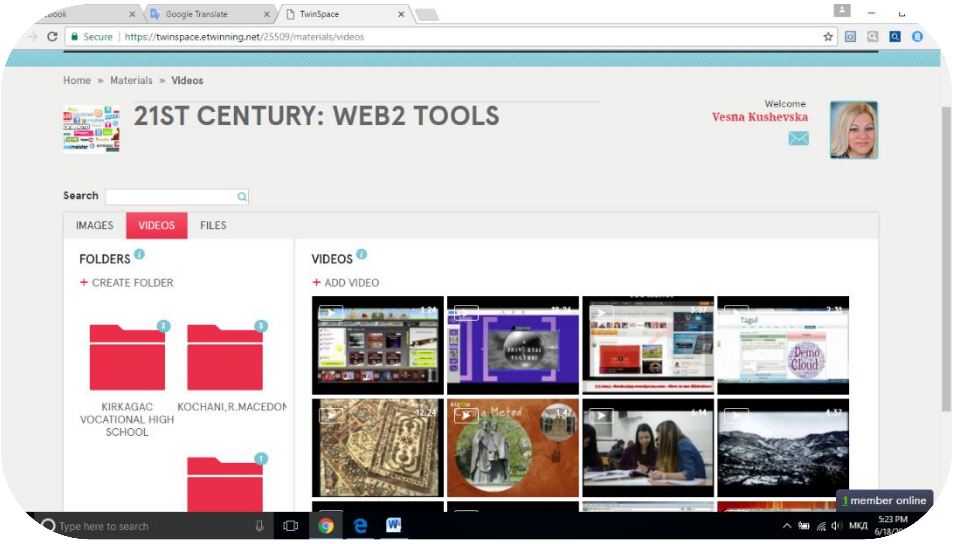

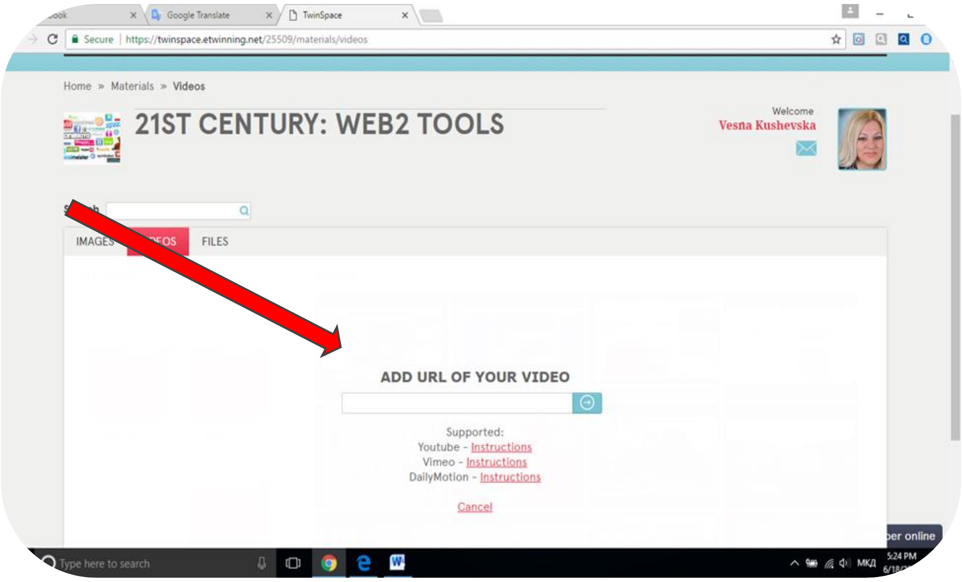

Страница: Кога имате материјали, односно резултати од проектот што сакате да ги прикажете, со избирање на опциата „Страници“ ќе се отвори опциата „Креирај страница“.

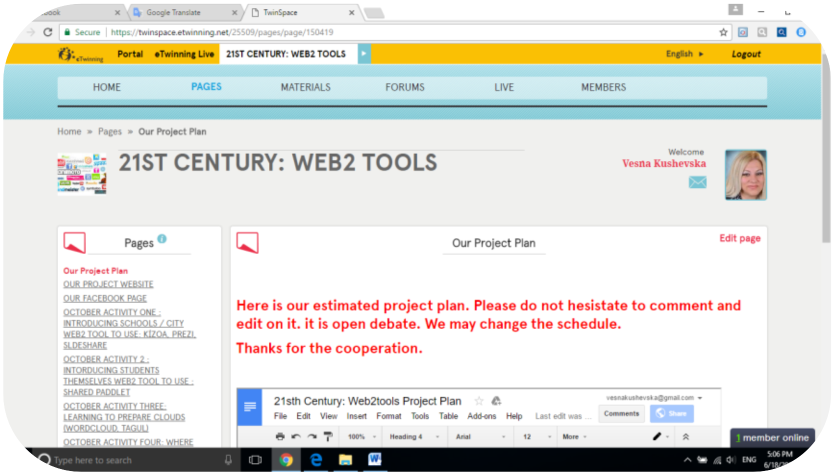

Кога креирате нова страница, важно е да обрнете внимание на опциите што можете да ги направите пред да ја зачувате. Ова се однесува конкретно на опцијата "КОЈ МОЖЕ ДА ЈА ВИДИ ОВАА СТРАНИЦА“ ("WHO CAN SEE THIS PAGE"). Ако останете на опцијата да ве гледаат само администраторите на страницата, покрај името на страницата таа ќе напише (Нацрт) и нема да може да ја гледа или уредува некој друг. Сепак, овие мали страници треба да бидат место за заедничка работа и соработка помеѓу партнерските училишта, како и резултатите што се јавуваат како дел од соработката.

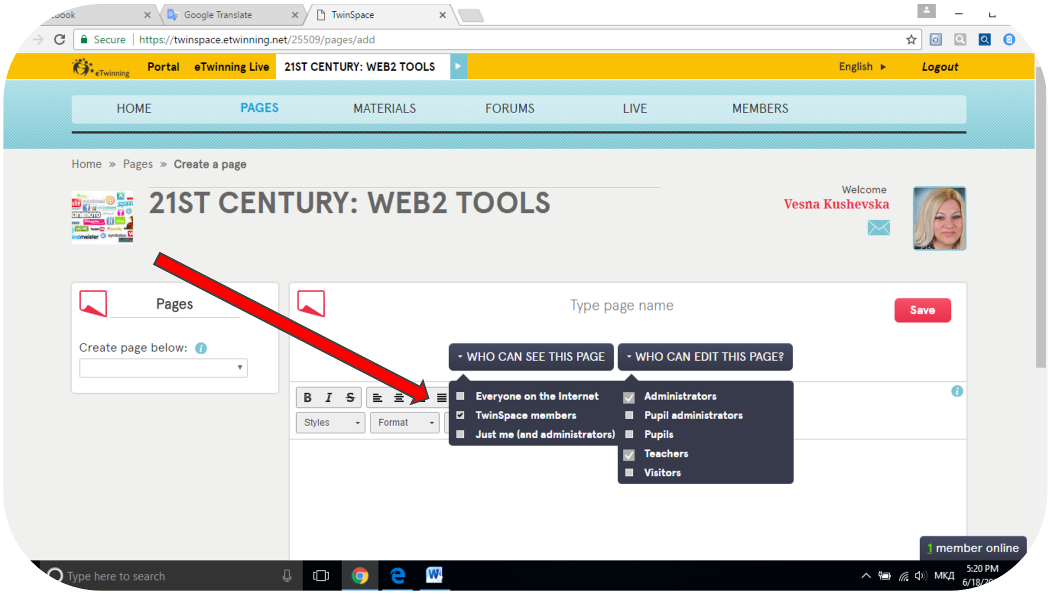

За да може да ја зачувате страницата, таа мора да има содржина во форма на текст, слики, видеа или документи. Изберете што сакате да ставите на страницата со кликнување на „шпион“ ("spy") што ќе ве однесе до материјалите што сте ги зачувале на Twinspace. Кога сте ја уредиле страницата, не заборавајте да го користите црвеното копче ,,Зачувај“ ("Save") за да ги зачувате промените.

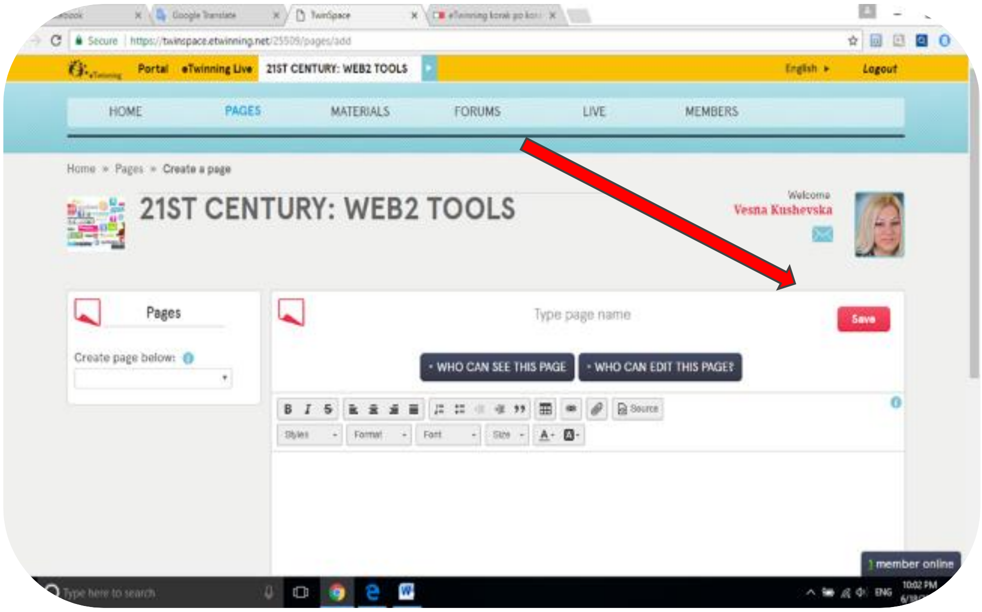

Форуми: Форумите се најдоброто место за дебати. Администраторите можат да создаваат и бришат форуми и теми. Сите членови можат да учествуваат.

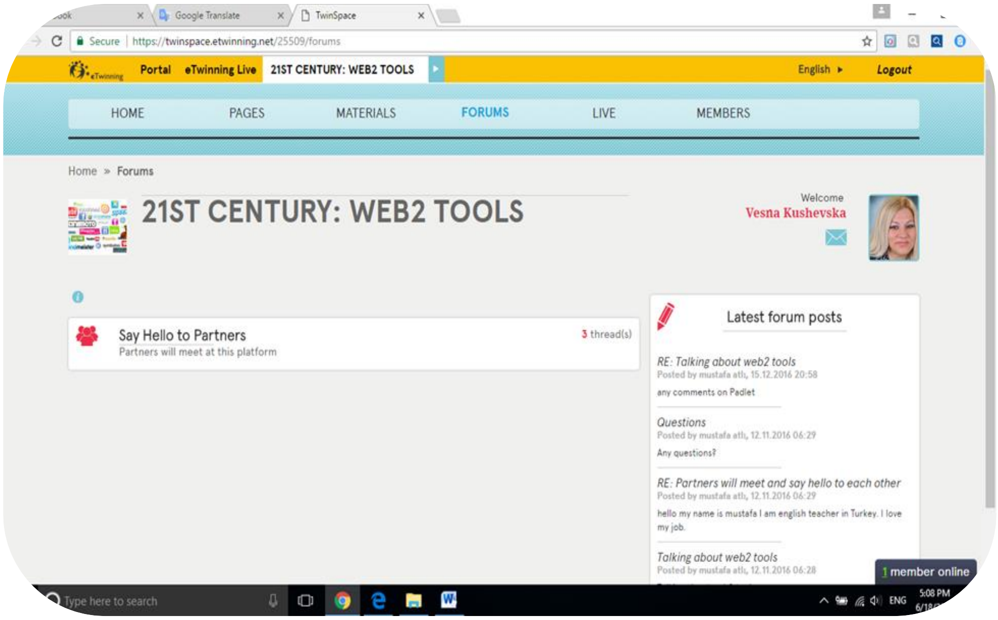

Во живо: Користете ги алатките за комуникација и видео конференција „во живо“ за да стапите во контакт со членовите. Само администраторите можат да поставуваат онлајн состаноци и настани.

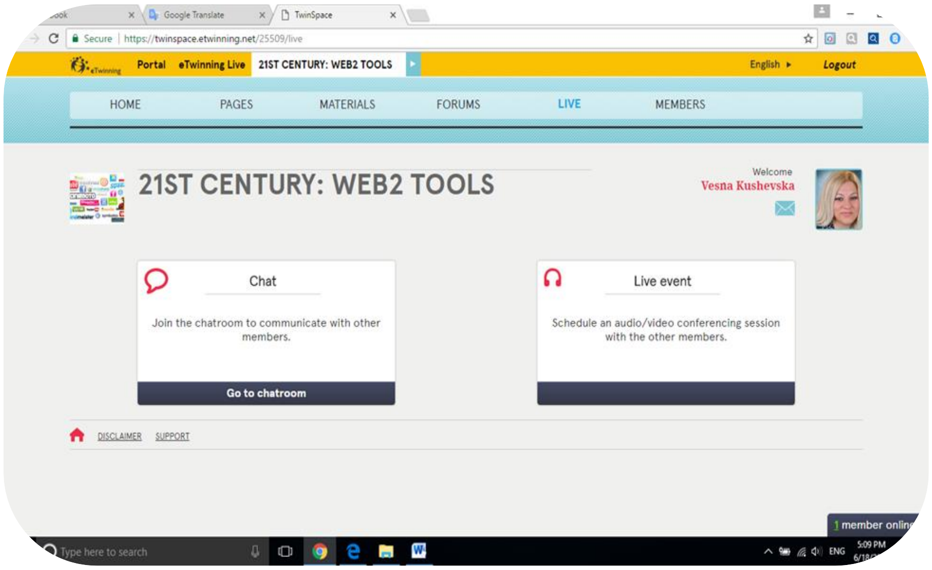

Членови: Бидејќи е важно за проектите еТвининг да вклучуваат ученици и да овозможат соработка меѓу учениците од партнерските училишта, ова може да се направи со избирање на опцијата „Членови“.

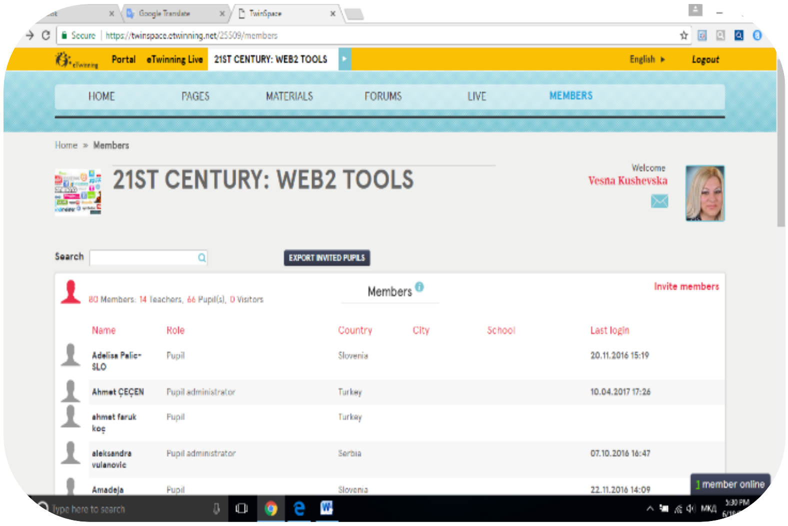

Опцијата "Ученик" ќе се појави на екранот. Кога сте нови во еТвининг, треба да ги напишете Името и Презимето на студентот под „Нови ученици“ затоа што тие сè уште немаат своја сметка. Кога ќе ги напишете името и презимето на ученикот, автоматски ќе ви биде понудено корисничко име и сами ќе ја внесете лозинката. Овие податоци мора да ги почитувате затоа што студентите со нив ќе можат да им се приклучат на сите следни проекти.

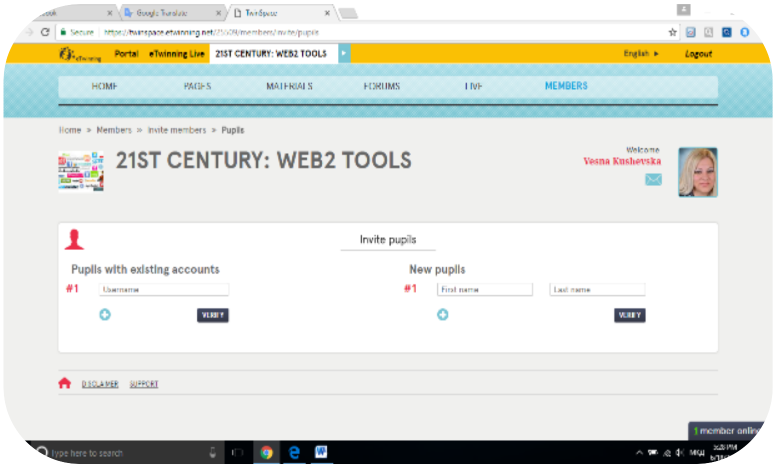

Учесници на проектот - студентите можат да коментираат на објави во дневникот на проектот и теми во Форумите, но не можат да отвораат нови форуми, да комуницираат едни со други и да креираат и уредуваат страници.

Used links for eTwinning:

https://www.youtube.com/watch?v=byFIAUhCZXs
https://www.youtube.com/watch?v=oEBjkbEkH-I&t=182s
https://www.youtube.com/watch?v=YyEuLLcYqwo&t=42s
https://www.youtube.com/watch?v=i038jAQnRp4
https://www.slideshare.net/AleksandraDanilovic/mrezni-modul-2112016-3-webinar
https://www.slideshare.net/natasaljubicklemse/etwinning-bez-granica1-webinarnljk-67510792
https://www.slideshare.net/europeanschoolnet/content-hr
https://www.slideshare.net/europeanschoolnet/communication-interaction-hr

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

AGENCY FOR
MOBILITY AND
EU PROGRAMMES

Овој прирачник ги одразува ставовите само на авторот, а Комисијата не може да биде одговорна
за каква било употреба што може да се направи од информациите содржани во него